

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Педагогічний факультет
Кафедра природничо-математичних дисциплін та логопедії

**Основні засади створення
здоров`язбережувального середовища
закладу дошкільної освіти **
**The Basic Aspects of Creating Health Serving Environment at Preschool
Educational Establishment**
кваліфікаційна робота (проект)

Виконавець: Тетяна АНДРЕЄВА

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Керівник: к.п.н. доц. Наталія БОРИСЕНКО

Рецензент: к.п.н. доц. Олена АНІСІМОВА

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади проблеми створення здоров'язбежувального середовища закладу дошкільної освіти	7
1.1. Основні наукові підходи до визначення поняття «здоров'язбережувальне середовище» у психолого-педагогічних дослідженнях.....	7
1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження.....	17
1.3. Основні підходи до проблеми здоров здоров'язбережувального середовища у країнах Євросоюзу.....	28
РОЗДІЛ 2. Педагогічні умови створення здоров'язбежувального середовища закладу дошкільної освіти	37
2.1. Основні принципи створення здоров'язбережувального середовища у закладі дошкільної освіти.....	37
2.2. Обґрунтування роботи зі створення сучасного здоров'язбежувального середовища закладу дошкільної освіти	41
2.3. Діагностика основних засад створення здоров'язбережувального середовища закладу дошкільної освіти.....	49
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60
ДОДАТКИ.....	66
Додаток А. Тлумачення основних понять дослідження.....	66
Додаток Б. Приклади дидактичного забезпечення освітнього здоров'язбережувального процесу у ЗДО.....	74
Додаток В-1. Кодекс академічної доброчесності.....	79
Додаток В-2. Довідка про перевірку на текстові збіги.....	80

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку суспільства соціальна напруженість та погіршення епідеміологічних та екологічних характеристик існування людини вимагають свідомого ставлення до здоров'я як до найвищої соціальної цінності. Формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психологічного здоров'я перетворилися на найважливіші життєві цінності людини та засади її існування, взагалі. Ці засади є пріоритетними в умовах, коли вся світова спільнота сприймає виклики життя в жорстких епідеміологічних умовах боротьби з Covid-19. Ставлення до власного та суспільного здоров'я як до найважливішого чинника реалізації життєвих сенсів і цілей набуває значення провідного мотиву життя та саморозвитку людини.

Відповідно, формування ціннісного ставлення дітей до власного здоров'я стає одним із найважливіх завдань, визначених нормативними документами та програмами у галузі дошкільної освіти.

На законодавчому рівні це закріплено Законами України та Державною програмою «Діти України». З 1991 року в Україні набула чинності Конвенція ООН про права дитини. Виконання її умов, а також положень Концепції Державної програми «Здорова дитина» на 2008-2021 рр. вимагає від держави, суспільства цілеспрямованих дій щодо створення сприятливих умов для життя, оскільки стан фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я дітей та молоді є показником суспільного розвитку. Відповідно до Концепції Державної програми «Здорова дитина» одним із пріоритетних завдань дошкільних закладів є формування не тільки навичок здоров'язбереження але й створення середовища у якому ці навички формуються.

Цінність ключових позиції цих документів визначається комплексним підходом до педагогіки оздоровлення, системним взаємопроникненням фізичного, психічного й духовного виховання

дошкільників, формуванням рухової сфери дитини, створенням психолого-педагогічних умов розвитку здоров'я дітей на основі творчої активності, тісних взаємозв'язків усіх видів оздоровчої діяльності у співпраці з родиною.

Незважаючи на те, що проблема виховання здорового способу життя постійно перебуває в полі зору медиків, соціологів, психологів, педагогів, тема є актуальною, та надзвичайно важливою.

Для сучасних досліджень проблеми формування здорового способу життя в Україні характерним є багатоплановий підхід та розгляд різних її аспектів. Проблема навчання й виховання дітей на засадах здорового способу життя розроблялась такими науковцями як Л. Артемова, А. Богданова, С. Русова, О. Добрянська, О. Іонова, О. Кононко, та ін. Серед сучасних педагогів і психологів різні аспекти цієї проблеми опрацьовують Л. Божович, І. Дубравін, Т. Новікова, С. Коршок, А. Циплюк, С. Якіменко.

Філософський та соціальний аспект формування здорового способу життя дітей та молоді відображено в працях А. Бойко, О. Сахно, Л. Сущенко. Психолого-педагогічний аспект формування здорового способу життя дошкільників та школярів розглядали В. Оржихівська, Т. Бойченко, Н. Борисенко, С. Юрочкіна, С. Кондратюк, та ін.

Таким чином, епідеміологічні виклики сучасності, неузгодженість умов здоров'язбереження на різних етапах розвитку дитини, недостатнє запровадження позитивного досвіду інших країн у галузі формування здоров'я, необхідність глибокого й послідовного розв'язання проблеми на рівні практичної діяльності дошкільного закладу, зумовили вибір теми **«Основні засади створення здоров'язберезувального середовища закладу дошкільної освіти \ The Basic Aspects of Creating Health Serving Environment at Preschool Educational Establishment».**

Кваліфікаційна робота (проект) виконана у відповідності до теми науково-дослідної роботи кафедри природничо-математичних дисциплін

та логопедії педагогічного факультету Херсонського державного університету.

Мета дослідження – виявити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови (основні засади) створення здоров'язбережувального середовища закладу дошкільної освіти.

Відповідно до мети було визначено такі **завдання дослідження**:

- проаналізувати основні наукові підходи до вивчення питання створення здоров'язбережувального середовища закладу дошкільної освіти в історії та практиці педагогічних досліджень;

- визначити сутність і зміст базових життєвих здоров'язбережувальних навичок дошкільників, проаналізувати понятійно-категоріальний апарат дослідження з метою виявлення педагогічних умов створення середовища здоров'язбереження закладу дошкільної освіти;

- визначити основні засади створення середовища здоров'язбереження та формування навичок збереження здоров'я дітей дошкільного віку у різних країнах(порівняльний аспект);

- ;характеризувати вимоги та оптимальні форми роботи вихователя щодо створення середовища формування і розвитку навичок збереження здоров'я в дітей у закладі дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження – процес створення здоров'язбережувального середовища у закладі дошкільної освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови (засади) створення здоров'язбережувального середовища у закладі дошкільної освіти.

Для розв'язання поставлених завдань та досягнення визначеної мети застосовувалися такі методи дослідження:

теоретичні – аналіз та узагальнення теоретичних положень і підходів вітчизняних і зарубіжних дослідників у сфері здоров'язбереження; аналіз філософської, психологічної, педагогічної літератури з метою обґрунтування концептуальних засад створення

середовища, що сприяє здоров'язбереженню дитини, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду розвитку навичок здоров'язбереження в процесі формування здорового способу життя дітей дошкільного віку, вивчення засад створення середовища збереження здоров'я у закладах дошкільної освіти країн Євросоюзу.

емпіричні – педагогічні спостереження та опитування (анкетування, бесіди), вихователів з метою виявлення знань, умінь і навичок щодо використання здоров'язберігаючих технологій та умов та дидактичних принципів створення середовища збереження здоров'я закладу дошкільної освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження обговорювались на засіданні кафедри природничо-математичних дисциплін та логопедії та узагальнені у науковій статті.

Публікації. Позиції дослідження опубліковано в 1 науковій статті.

Структура роботи. Випускна робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

Теоретичні засади проблеми створення здоров'язбежувального середовища закладу дошкільної освіти

1.1. Основні наукові підходи до визначення поняття «здоров'язбережувальне середовище» у психолого-педагогічних дослідженнях

На початку ХХІ століття людство почало вважати проблему здоров'я як одну з глобальних проблем, розв'язання якої обумовлює факт подальшого існування життя на планеті Земля.

За даними медичної статистики підвищення показників захворюваності і смертності спостерігається саме з другої половини ХХ ст., і деякі вчені пов'язують це з тим, що негативні процеси досягли планетарного розмаху.

Глобальність та актуальність цієї проблеми викликали необхідність ґрунтовних досліджень феномена здоров'я, особливостей та умов формування здоров'я дитини, методики розвитку у дітей дошкільного віку навичок здорового способу життя.

Згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН, здоров'я людини вважається єдиним критерієм доцільності та ефективності всіх без винятку видів її діяльності. Важливість цієї проблеми підкреслена Конституцією України, яка декларує найвищу цінність у державі - людину, її життя і здоров'я [24].

В статті 8 Закону України «Про охорону дитинства», крім напрямів державної політики та зобов'язань держави, висувається й система умов, у яких має виховуватися дитина, а саме забезпечення: атмосфери миру, гідності, взаємоповаги, свободи, рівності[43].

На необхідність удосконалення роботи системи освіти щодо збереження та зміцнення фізичного, психічного, соціального та морального здоров'я, формування умінь та навичок здорового способу

життя вказують закон «Про дошкільну освіту», Національна стратегія розвитку освіти України у XXI столітті, Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя. Концепція формування здорового способу життя на засадах життєвих навичок [19, 25,34,43,].

Компетентнісний підхід, декларований програмою «Дитина», Концепцією Державної програми «Здорова дитина», Міжгалузевою комплексною програмою «Здоров'я нації» та іншими нормативними документами має на меті оптимізацію освітнього процесу у закладах дошкільної освіти, підпорядкування їх інтересам дитини, орієнтування на розкриття та розвиток її природних сутнісних сил [33].

Так, у «Базовому компоненті дошкільної освіти України»(нова редакція), який ґрунтується на засадничих положеннях Міжнародної конвенції ООН про права дитини, Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», інших нормативних актах стосовно дитинства, засадами дошкільної освіти виступають:

- 1) визнання самоцінності дошкільного дитинства, його особливої ролі в розвитку особистості;
- 2) створення сприятливих умов для формування особистісної зрілості дитини, її базових якостей;
- 3) повага до дитини, врахування індивідуального особистого досвіду дошкільника;
- 4) компетентнісний підхід до розвитку особистості, збалансованість набутих знань, умінь, навичок, сформованих бажань, інтересів, намірів та особистісних якостей і вольової поведінки дитини [4].

Всі ці засади мають реалізуватися в певних умовах і створити ту матеріальну і духовну базову основу життя дитини, яку спеціалісти визначають як середовище розвитку.

Термін «середовище» має широке застосується в науковій літературі і в ужитковому вживанні, однак не має чіткого і однозначного

визначення як наукова категорія. У найзагальнішому трактуванні «середовище» розуміється як оточення.

У Великому тлумачному словнику української мови «середовище» тлумачиться як «1) речовина, тіла, що заповнюють який-небудь простір і мають певні властивості; сфера; 2) сукупність природних умов, у яких відбувається життєдіяльність якого-небудь організму; 3) соціально-побутові умови життя людини; оточення. // Сукупність людей, зв'язаних спільністю життєвих умов, занять, інтересів і т. ін.» [10].

Загалом «середовищем» називають сукупність явищ, процесів, що здійснюють вплив на досліджуваний об'єкт; комплекс умов, які оточують людину і взаємодіють із нею як з організмом і особистістю [38].

Сучасні філософи (С.Гончаренко, М.Співак) трактують поняття «середовище» як систему, що містить взаємозв'язки предметного й особового характеру. Саме через середовище у процесі виховання дитина адаптується до умов соціуму [43].

Педагоги (А.Богущ, Г.Беленька, О.Богініч, Н.Гавриш, О.Остряньська, О.Рейпольська) та психологи (С.Максименко, В. Крутецький, І. Дубравін) розглядають предметно – просторове освітнє середовище як найефективніший інструмент розвитку індивідуальності дитини з урахуванням її схильностей, інтересів і рівня активності [28, 31. 52,].

Майже у всіх роботах вчених минулих часів питання освітньо-розвивального середовища є важливим та розробленим на рівні, що відповідає часу та має різні назви. У ХХ столітті (педагогіка прагматизму Дж. Дьюї; предметне середовище за М. Монтессорі; Вальдорфська педагогіка Р. Штайнера; дитяче середовище за Н. Йорданським; педагогіка середовища за С. Шацьким; соціальне середовище дитини за П. Блонським; середовище виховання за

Я. Корчаком; педагогіка оточуючого середовища за А. Макаренком; предметно-просторове середовище за Є.Тихеєвою). [40]

Проте, ретроспективний аналіз джерельної бази дозволяє зробити висновок, що починаючи вже з XVII століття, класики зарубіжної педагогіки наголошували на важливості прямого та опосередкованого впливу освітнього середовища на розвиток і становлення особистості.

Так, ідею впливу середовища на особистість відстоював у праці «Материнська школа», 1632 р., творець класно-урочної системи чеський педагог Ян Амос Коменський (1592-1670 рр.). Педагог вважав, що розвиток усіх здібностей дитини варто розпочинати від самого народження, але для цього потрібна відповідна система виховання і сприятливе середовище. Я. А. Коменський порівнював дітей з рослинами, зазначаючи, що «...молоді деревця легше примусити рости так або інакше, ніж доросле дерево <...>, показуючи дітям добрий приклад».(Коменский Я. А., 1982, с. 161)[27]

Розвиток дитини поєднує в собі внутрішні зміни її психічної діяльності (сприймання, пам'яті, мислення, волі, уяви, уявлення та інших) і форм її самореалізації (знань, умінь, навичок тощо). Відбувається цей розвиток у різноспрямованій взаємодії усіх чинників, до якого також входить зовнішнє (освітнє) середовище, в якому відбувається педагогічний процес і яке є його важливою складовою частиною.

«Без відповідного середовища немає конструктивної діяльності дитини, – писала М. Монтесорі. – Оточення дитини – це не просто поєднання предметів для ігор або якогось їх застосування, оточення мусить мати цілісну форму (образ) і орієнтуватись на цілісне сприймання дитини, а не на суму його можливостей». Дитині не потрібні дорогі речі. Навпаки, в ньому має бути «невизначеність, але не безформність» [40, с.6].,

На думку М.Циплюк, у педагогіці М. Монтесорі, головним є соморозвиток дитині й ознайомлення її з правилами користування предметами світу. [55].

Німецький вчений Р. Штайнер, засновник Вальдорфської педагогіки, вважав функцію предметного середовища, яке називав «фізичним» зовсім іншою. Педагог виступив проти готових іграшок – «продуманих та сфабрикованих інтелектуальною цивілізацією» [55, с. 46].

Фізичне розвивальне середовище передбачає такі умови, на думку вченого, де б дитина вільно, в індивідуальному режимі реалізувала свої потреби в бігу, лазінні, стрибках тощо. Складається добре обладнаної зали для фізкультурних занять, майданчика, басейну, фізкультурних зон у групах та на прогулянкових майданчиках. Територія дошкільного закладу також є складовою розвивального простору. Доцільно виділити на території такі тематичні зони: екологічну (сад, город), де б діти могли займатися різними видами сільськогосподарської праці; архітектурно-ландшафтну; спортивно-ігрову; ігрову для моторних, дидактичних, конструктивних, сюжетно-рольових ігор тощо [55].

Дослідження останніх років засвідчують зростаючий інтерес до понять «освітнє середовище», «навчально-виховне середовище», «культурно-освітнє середовище» тощо (Г.Біленька, О.Кононко, Г.Пісарчук). Зазначимо, що вченими виокремлено характеристики освітнього процесу дошкільного закладу, його параметри, принципи, що дозволяють глибше розкрити і зрозуміти його сутність, механізми створення та впливу. Освітнім середовищем є таке, що створює потенційні можливості для позитивного впливу різноманітних факторів у їхній взаємодії на формування цілісної особистості.

Такими факторами, на думку О. Кононко, є: створення в групі атмосфери спокою, радості, гарного настрою, поваги, довіри до дитини; наповнення життя дітей цікавими й приємними враженнями, змістовною

діяльністю; уміння дорослих володіти собою, керувати власним настроєм, емоційними станами; попередження емоційного дискомфорту та виникнення неприязних стосунків між дітьми; відмова від авторитарного способу керівництва дитячим колективом із застосуванням наказів, заборон, погроз; використання ігрової, образотворчої діяльності для підтримки стабільного емоційного стану та корекції негативних емоційних проявів; організація доцільного режиму дня для попередження перевтоми; намагання запобігти впливу на дітей негативних чинників соціального середовища: жорсткої регламентації буття, надмірної інтелектуалізації та надлишкових емоційних вражень, приниження гідності, некоректних впливів та емоційної неврівноваженості дорослих і однолітків. «Дорослий повинен створювати всі умови для того, щоб дитина самостійно могла вести пошуково-дослідницьку діяльність, вирішувати різні питання по-своєму», – пише О. Кононко [22, с. 3].

У дослідженнях Т. Поніманської використовується визначення розвивального середовища як комплексу психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних умов, що забезпечують організацію життя дітей у дошкільному закладі [40,с.401].

Проблемі вивчення освітнього середовища в сучасній психолого – педагогічній науці присвячено досить багато досліджень. Абсолютно доведеним є факт, що лише однорідне середовище, в якому забезпечується узгоджена взаємодія всіх суб'єктів діяльності, є сприятливим для педагогічного процесу, що реалізується за здоров'язберезувальними технологіями.

Систематизація та узагальнення наукових підходів до здоров'я як багатоскладової категорії дали можливість дослідникам схарактеризувати суть поняття «здоров'язберезувальне середовище» та його компоненти (Т. Овчиннікова, Н. Денисенко).

Так, О.Добрянська трактує здоров'язбережувальне середовище як предметне середовище, включаючи сюди господарську інфраструктуру, матеріальне забезпечення навчальної та оздоровчої діяльності, такими параметрами: розташування приміщень, наявність санітарнотехнічного, медичного, спортивного обладнання та оснащення, відповідність організації системи харчування чинним санітарним правилам і нормам [16].

Н. Денисенко до цього додає: розташування меблів у групових кімнатах, створення куточків для організації цікавої рухової, художньо-творчої та трудової діяльності дошкільників, освітлення приміщень, свіже повітря. На нашу думку, суттєвим є також художній дизайн інтер'єру ДНЗ. До здоров'язбережувального середовища вчені Н.Денисенко та Т.Осипенко додають комунікативний компонент, тобто міжособистісні взаємини між суб'єктами педагогічного процесу, комплектування груп, їх наповнення, індивідуальні й типологічні особливості дітей, якість підготовки фахівців, які здійснюють корегуючий процес, стосунки батьків і педагогів, їхнє уявлення про здоровий спосіб життя [15, 37].

Слушною є думка А.Циплюк про те, що комунікативний компонент середовища забезпечує належні умови для спілкування дітей між собою, педагогами та іншими людьми. Такими є різні види діяльності дітей: ігрова, навчальна, трудова та побутова [55]. У всіх теоретичних підходах та практиках освіти та виховання як минулих часів, так і сьогодення, проблемі створення предметно-ігрового середовища надавалося першочергове значення.

Наприклад, у дітей середнього дошкільного віку потреба в русі надзвичайно велика, тому в групі слід виділити місце для спортивного куточка. Можна створити в кімнаті доріжку руху, де за допомогою модулів, картинок та знаків чи символів буде визначено, які рухи повинні виконувати діти. Середній вік – розквіт сюжетно-рольової гри.

Діти цього віку вже можуть використовувати предмети-замінники, символи, які дають можливість вийти за рамки реальної предметної дії та відтворити загальний задум у ігровій формі, використовуючи інші предмети. Ця особливість відіграє важливу роль в інтелектуальному розвитку дитини, отже, бажано замість реальних предметів якомога більше пропонувати предмети-замінники; ігрове середовище необхідно наповнити дидактичними іграми. У старших вікових групах потрібно застосовувати різні освітні матеріали, які сприяють оволодінню читанням, математикою: друковані літери, слова, таблиці, книжки з крупним шрифтом, посібники з цифрами, настільнодруковані ігри з цифрами та літерами, ребуси, головоломки. Так само використовують матеріали, що стимулюють розвиток пізнавальної активності дітей. Обов'язково виділяється місце для дидактичних ігор математичного змісту причому таких, де б діти могли виявляти самостійність у виборі матеріалу. Не слід забувати і про предмети для дослідно-пошукової діяльності

Отже, середовище – це соціально – побутові, суспільні, матеріальні й духовні умови існування уснування та діяльності дитини. В залежності від цілей освіти, структури і завдань, виконання яких вимагає від суб'єкта, розрізняють макросередовище і мікросередовище.

Науковці С.Якіменко та Н.Оксеньчук, досліджуючи проблему проектування середовища ЗДО, під освітнім середовищем розуміє систему матеріальних об'єктів діяльності дитини, яка функціонально моделює зміст її духовного і фізичного [56].

Аналіз джерельної бази дозволяє стверджувати, що організація середовища для розвитку дитини, багато в чому базується на наукових положеннях педагогів-класиків, що й стали основою сучасного підходу до проектування освітнього середовища для дітей дошкільного віку.

Так, вивчаючи спадщину Софії Русової, можна стверджувати, що в працях видатного педагога, фундатора системи дошкільної освіти в

Україні, простежується проблема прямого та опосередкованого впливу освітнього середовища на розвиток і становлення особистості. С. Русова зазначала, що «наука про виховання вимагає щоб утворена була навкруги така атмосфера, в якій могли б вільно розвиватися усі здібності дитини, усі її добрі почуття й нахили...» (Проскура О. В., 1996., с. 34). Узагальнені погляди С. Русової на сутність і зміст дошкільного виховання представлені у працях «Дошкільне виховання» (1918р.), «Теорія і практика дошкільного виховання» (1924р.). На думку дослідниці, освітнє середовище дитячого садка, необхідно проектувати базуючись на принципах гуманізму, демократизму, народності, історизму, природовідповідності, зв'язку навчання з життям [46].

Дослідники Г.Опалко, О.Мітіна, визначаючи сучасні вимоги до організації естетичного розвивального середовища ДНЗ, розглядають освітнє середовище такого закладу як комплекс матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних, психолого-педагогічних умов, що забезпечують організацію життя дітей і дорослих в ДНЗ [32, 35].

Погоджуючись з ученими, здоров'язберезувальним освітнім середовищем будемо вважати сукупність об'єктивних зовнішніх умов, і впливів необхідних для розвитку, які містяться в соціальному і просторово – предметному оточенні дитини. До них відносимо матеріальну базу, наявність здоров'язберезувального простору, сукупність санітарно-гігієнічних умов, спільну співпрацю вихователів та батьків, що має на меті збереження здоров'я дітей.

Велике значення має і вміння вихователя створити здоров'язберезувальне освітнє середовище, де учень зможе спостерігати найбільш доступні для розуміння та пояснення природні явища та об'єкти «здоров'язберезувальне середовище» синонімічним для понять «навчальне середовище», «виховне середовище»,

«розвивальне середовище», «предметно-розвивальне середовище», «оточуючий простір».

Але, у дослідженні ми будемо наголошувати на відмінності цих понять та особливості тлумачення середовища здоров'язбереження. Крім того, зважаючи на складну структуру процесу освіти, вважатимемо, що освітнє середовище як система, включає у різні компоненти, але існувати все це може лише за умови збереження та розвитку здоров'я учасників освітнього процесу.

Аналіз наукових підходів дав змогу визначити сутність поняття(рис.1.1.):

Рис.1.1.Структура здоров'язбережувального середовища.

Реалізація умов створення середовища здоров'я практично неможлива без сукупності матеріальних об'єктів, які використовуються у діяльності учасників навчально-виховного процесу. Тому досить поширеним є розгляд тільки матеріальних складових НС, віднесення до навчального середовища тільки власне засобів навчання і приміщень, у яких відбувається навчально-виховний процес. У цьому сенсі до поняття — «навчальне середовище» прийнято відносити сукупність

матеріальних об'єктів і зв'язків між ними, які утворюють систему, призначену для забезпечення навчальної діяльності суб'єктів навчання [4].

На думку Л.Гращенко [11], середовище здоров'язбереження, як функціональна складова навчального середовища має відповідати віковим та функціональним можливостям дітей, не обмежувати їх діяльність, забезпечувати свободу вибору, бути динамічним, різноманітним, має сприяти розвитку пізнавальної діяльності, формуванню умінь і навичок збереження соціального і власного здоров'я.

Дослідження різних аспектів здоров'язбережувального середовища та його впливу на ефективність освіти займають одне з пріоритетних місць у сучасній педагогічній науці й практиці. На сьогодні у педагогічному просторі спостерігається інтерес вчених до багатоаспектного поняття «освітнє середовище» як до феномену, що прямо чи опосередковано впливає на розвиток його суб'єктів. Для аналізу стану освітнього здоров'язбережувального середовища закладу дошкільної освіти та процесів, які відбуваються в ньому, принциповим є усвідомлення комплексності середовища, взаємозв'язку і взаємозалежності дитини та оточення, в результаті якого дитина може змінюватися сама.

1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження

Оскільки тема нашого дослідження передбачає аналіз особливостей створення здоров'язбережувального середовища, вважаємо за потрібне розглянути понятійний апарат дослідження, саме: «здоровязбережувальне середовище», «здоров'язбережувальна компетентність», «навички здоров'язбереження», «концепція здорового способу життя», «виховання здорового способу життя на засадах розвитку навичок».

Також під здоров'язбережувальною компетентністю розуміються характеристики, властивості, спрямовані на збереження фізичного, соціального, духовного та психічного здоров'я – свого та оточення [баз компон].

Складовими цієї компетентності є життєві навички, що сприяють здоровому способу життя. Сутністю здоров'язбережувальної компетентності особистості є вміння застосовувати навички здорового способу життя та безпеки життєдіяльності; використовувати навички особистої гігієни, профілактики захворювань й травматизму, правил техніки безпеки [23, 25].

Під «здоров'язбережувальною компетентністю» будемо розуміти інтегральне утворення особистості, що поєднує в собі систему знань, умінь, навичок, ставлень в області формування, збереження та зміцнення здоров'я, забезпечує позитивну настанову на здоровий спосіб життя, поведінку, спрямовану на збереження фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я та мотивацію до реалізації цих знань в житті.

В нормативних документах [19, 25] визначино мету, принципи, стратегію та завдання формування здорового способу життя. Мета – створення умов для зміцнення фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я, психологічного комфорту дитини шляхом визнання пріоритету здорового способу життя як основного чинника збереження та зміцнення здоров'я, розуміння цінностей власного здоров'я.

Основними завданнями педагогічного колективу дошкільного закладу стає створення цілісної системи формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя; розробка і впровадження в практику роботи закладу сучасного моніторингу і корекції стану здоров'я дітей; удосконалення форм і методів формування здорового способу життя; формування в дітей негативного ставлення до шкідливих звичок, посилення ефективності механізмів подолання залежності від них; забезпечення якісної підготовки педагогічних кадрів, здатних формувати

в дітей позитивну мотивацію на здоровий спосіб життя; визначення пріоритету у педагогічній роботі з батьками і громадськістю позитивної мотивації на здоровий спосіб життя [41].

Аналіз праць дослідників, переконливо свідчить про те, що дослідження сутності та засад освіти на засадах розвитку навичок здорового способу життя особистості є важливою і привертає увагу вчених. Як свідчить досвід, неефективність виховної роботи пояснюється тим, що її науково-методичний супровід є недостатньо чітким, та не конкретним, а більшість вихователів не в змозі переконливо довести необхідність формування навичок здоров'язбереження.

Так, С.Якименко зазначає, що «найбільш повно взаємозв'язок між способом життя та здоров'ям знайшов своє відображення в понятті «здоровий спосіб життя» [56, с. 18].

Здоровий спосіб життя об'єднує все, що сприяє виконанню людиною професійних, суспільних і побутових функцій в оптимальних для здоров'я умовах, і виражає орієнтованість діяльності особистості у напрямі формування, збереження та зміцнення як індивідуального, так і суспільного здоров'я.

Формування поняття «здоровий спосіб життя» має глибоке наукове підґрунтя. Перші концепції здорового способу життя («турбуйся про самого себе»), традиції оздоровчої поведінки з'явилися ще в античному світі (Гіппократ, Цицерон, Гален, Платон, Піфагор) [56].

У середньовіччі завдання виховання зливалися із проблемами оздоровлення душі, однак у працях філософів-богословів зустрічалися актуальні і для нашого часу поради гігієнічного характеру щодо зміцнення здоров'я дітей (А.Августин, К.Боецій, І.Златоуст та ін.) [42].

В епоху Відродження в працях педагогів та філософів питання гармонійного розумового і фізичного розвитку ставилися поряд з організацією доцільного способу життя дитини відповідно до її вікових та індивідуальних особливостей.

Видатні педагоги минулого включали норми здорового способу життя до правил моральної поведінки дітей та розглядали їх як важливу характеристику індивідуального стилю життя, який підтримує здоров'я (Я.Коменський, Д.Локк, І.Песталоцці) [27,40].

Засновником педагогічної теорії виховання здорового способу життя можна вважати К.Д.Ушинського. Він у навчальній програмі з педагогіки в розділі «Фізичне виховання» визначив систему знань, необхідних учителю тіловиховання. Складовими даної системи є загальні теоретичні основи фізичного виховання (загальне поняття про фізичне виховання), необхідність вивчення фізіологічних процесів в організмі, особливості харчування, діяльність м'язової й нервової систем, дитячі рухливі ігри, гімнастика та їх педагогічне значення, опанування дітьми основ здорового способу життя; відомостей про м'язову діяльність ; про нервову систему (будова й діяльність нервової системи, вплив засобів фізичного виховання- гімнастики, плавання, ігор, здорового способу життя на нервову систему). Таким чином, К.Ушинський підходив до проблеми виховання здорового способу життя дітей як до освітньо-гігієнічного засобу. Намагаючись практично вирішувати проблему кваліфікованих педагогів, спроможних здійснювати означений процес [40].

Значну увагу вихованню здорового способу життя приділяв М.І.Пирогов у своїх педагогічних працях «Питання життя», «Бути і здаватися», «Про статут нової гімназії». Відомий педагог пропагував ідею загальнолюдського виховання, формування «істинної людини» [40].

У давньоукраїнських джерелах здоров'я розглядалося як ідеал життя, а дотримання гігієнічних норм - як фактор оздоровлення. [18].

Проблеми збереження та зміцнення здоров'я дітей ставилися в різні роки існування радянської школи. Аналіз того часу в галузі освіти свідчить про те, що особлива увага приділялася фізичному вихованню,

популяризації фізкультури та спорту, організації антиалкогольної пропаганди. Найважливішими напрямками оздоровчої діяльності були санітарно-гігієнічне виховання та організація спортивно-масової роботи.

Аналіз стану проблеми в ретроспективі засвідчив, що формування поняття «здоровий спосіб життя» має глибоке наукове підґрунтя.

Сучасні уявлення світової науки щодо феномена здоров'я людини ґрунтуються на новому розумінні актуальності проблеми виживання людства взагалі.

Проблеми збереження і зміцнення здоров'я дітей вивчалась в різні роки існування дитячих закладів. Аналіз педагогічного доробку галузі освіти радянського часу свідчить про те, що особлива увага приділялася фізичному вихованню, популяризації фізичної культури та спорту.

Результатом сформованості здорового способу життя є культура здоров'я як інтегративна якість особистості і показник вихованості, що забезпечує певний рівень знань, умінь і навичок, формування, відтворення та зміцнення здоров'я і характеризується високим рівнем культури поведінки стосовно власного здоров'я та здоров'я оточуючих [26,с.3-4].

Здоровий спосіб життя об'єднує все, що сприяє виконанню людиною професійних, суспільних і побутових функцій в оптимальних для здоров'я умовах, і виражає орієнтованість діяльності особистості у напрямі формування, збереження та зміцнення як індивідуального, так і суспільного здоров'я.

Сучасне розуміння здорового способу життя в Україні полягає у подальшому розвитку національних традицій та їх взаємозумовленості з гуманістичними й демократичними досягненнями світового співтовариства. Саме тому основні нормативно-правові та державні документи Конституція України, «Основи законодавства України про охорону здоров'я», Міжгалузева комплексна програма «Здоров'я нації» [33], «Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб

життя у дітей та учнівської молоді» [25], визначають завдання, спрямовані на зміцнення здоров'я дітей та молоді, формування соціально активної, фізично здорової та духовно багатой особистості.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує інтерес науковців до різноманітних аспектів досліджуваної проблеми. Висвітленню сутності проблем здоров'я та різних аспектів здорового способу життя присвячені дослідження філософів, медичних працівників, соціологів М. Амосова [1], Т. Андрющенко [2,3], [10], О.Богініч [6], Л.Гаращенко [13], О. Митіної [23], О.Ващенко [8], О.Добрянської [16], С Коршока [26], С.Якименко [39].

Отже, освіта в галузі здоров'я має поєднувати засвоєння необхідних знань, формування певного ставлення та конкретних навичок, необхідних для позитивної поведінки, збереження та розвитку здоров'я. Тріада «знання – ставлення – навички (включаючи життєві навички)» визначає зміст навчання в галузі здоров'я на основі навичок.

Сьогодні Міністерство освіти і науки України за рекомендаціями Всесвітньої організації охорони здоров'я, Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Дитячого Фонду Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) активно впроваджує сучасну концепцію ефективного навчання здорового способу життя і безпечної життєдіяльності дітей на засадах розвитку життєвих і спеціальних навичок [45].

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) **життєві навички** – це здатність людини до адаптації, позитивної поведінки, подолання труднощів повсякденного життя [45].

Вони допомагають людям вести здоровий і продуктивний спосіб життя (адекватно сприймати себе і навколишніх, будувати ефективні толерантні міжособистісні стосунки, критично та творчо мислити, приймати відповідальні обґрунтовані рішення, розв'язувати проблеми і керувати стресами), сприяють формуванню своєрідного «поведінкового

імунітету» до невиправдано ризикованої поведінки взагалі і до ВІЛ-інфікування зокрема.

Життєві навички – це здатність до адаптивної та позитивної поведінки, яка дає можливість ефективно вирішувати проблеми та долати повсякденні труднощі.

Зокрема, життєві навички можна розглядати як групу психосоціальних компетенцій та навичок міжособистісного спілкування, які допомагають людям приймати обґрунтоване рішення, розв'язувати проблеми, критично та творчо мислити, ефективно будувати соціальні контакти та здорові стосунки, співчувати, продуктивно організовувати своє життя, вести здоровий спосіб життя. Життєві навички можуть бути застосовані людиною у власній поведінці або спрямовані на інших, так само як і на зміну оточення за для того, щоб зробити його позитивним та безпечним для здоров'я. Досягнення позитивного способу життя потребує знань, ставлень і життєвих навичок. Здоровий спосіб життя надає перевагу протягом усього життя. До них належать типи поведінки, що сприяють благополуччю людини та підтримують її зараз і впродовж життя [45,с.27].

Навчання на основі розвитку життєвих навичок базується на формуванні системи цінностей і розвитку соціально-психологічних компетентностей життєвих навичок. Метод навчання на основі життєвих навичок спрямований на формування здорової особистості. На відміну від звичайних занять, коли вихователь переважно говорить, а дошкільники слухають і механічно відтворюють почуту інформацію, цей метод дозволяє вчителю застосовувати інтерактивні методи навчання, зокрема тренінги. Саме вони забезпечують творчу співпрацю вихователя та дітей, дозволяють дітям, крім теоретичних знань, оволодіти практичними вміннями і навичками, вчать шукати правильну відповідь, прислухатися до думки товаришів, відстоювати свою точку зору, брати

на себе відповідальність, допомагають швидко зорієнтуватися і прийняти правильне рішення без допомоги вихователя[45].

В Українському педагогічному словнику поняття «здоров'я» трактується як стан організму людини, коли функції всіх його органів і систем урівноважені із зовнішнім середовищем і відсутні які-небудь хворобливі зміни [50].

Для розуміння цієї дефініції варто виділити наступні положення: «здоров'я» – це здатність до самозбереження і збільшення життєвих сил людини, а також здатність поліпшувати можливості, властивості і здібності свого організму; «здоров'я» це здатність протистояти ушкодженням, хворобам й іншим формам деградації, воно знаходиться в залежності від здоров'я оточуючих людей; «здоров'я» – галузь людської культури і здатність робити, підтримувати і зберігати культурні, духовні та матеріальні цінності; «здоров'я» – це результат власної діяльності та здатність збільшувати тривалість повноцінної життєдіяльності; «здоров'я» – це здатність творити адекватну самосвідомість, морально-етичне ставлення до себе і свого оточення; «здоров'я» – це рівень адаптаційних можливостей організму і здатність пристосовуватися до середовища, до своїх можливостей, зберігаючи для себе штучне і природне середовище [50, с.158].

У давньоукраїнських джерелах здоров'я розглядалося як ідеал життя, а дотримання гігієнічних норм - як фактор оздоровлення. Питанню культивування здорового способу життя надавало великого значення запорізьке козацтво[44].

Аналіз психолого-педагогічних джерел свідчить, що більшість педагогів-дослідників під поняттям здоров'язберігаючої компетентності розуміють характеристики властивостей особистості, спрямованих на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я – свого та оточення[2].

З компетентнісним підходом сьогодні пов'язують нове розуміння якості в освіті. Спеціальна сесія ООН, яка проходила в Нью-Йорку 8-10 жовтня 2017 року уточнила зміст словосполучення «якісна освіта». Це поняття включає не рівень академічних досягнень, а ступінь оволодіння дитиною основними життєвими навичками, які й складають основу компетентності (зрілості) дитини.

Компетентне ставлення до власного здоров'я, на думку вчених:

- це вміння володіти навичками особистої гігієни і самообслуговування;
- наявність початкових уявлень про згубні звички: алкоголізм, наркоманію, паління;
- наявність уміння уникати небезпечних ситуацій;
- зацікавленість у регулярних заняттях із фізичної культури;
- уміння зміцнювати здоров'я шляхом активного відпочинку [48, с.54].

У сучасній педагогічній теорії та практиці дошкільної освіти проблема формування здорового способу життя займає одне з пріоритетних місць. Як визначає дослідник С. Коршок, кількість негативних чинників, що впливають на формування здоров'я молодої людини, в останні десятиліття різко зростає у зв'язку з особливостями сучасного життя.

Сучасна система освіти має бути побудована на наданні дитині можливостей міркувати, зіставляти різні точки зору, власних спостереженнях, досвіді. За таких умов формування компетенції різних рівнів – ключових, загальнопредметних – засобами змісту освіти є основними завданнями кожного педагога [27, с.5].

Також під **здоров'язбережувальною компетентністю** розуміються характеристики, властивості, спрямовані на збереження фізичного, соціального, духовного та психічного здоров'я – свого та оточення.

Складовими цієї компетентності є життєві навички, що сприяють здоровому способу життя.

Аналіз наукових джерел [5, 15, 16,] дає змогу визначити здоров'язбереження як педагогічний процес, спрямований на збереження, розвиток і зміцнення здоров'я дітей, формування в них мотивації на дотримання здорового способу життя, свідомого, відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих.

Сутністю здоров'язберігаючої компетентності особистості є вміння застосовувати навички здорового способу життя та безпеки життєдіяльності; використовувати навички особистої гігієни, профілактики захворювань й травматизму, правил техніки безпеки [18, с.56-59].

Аналіз напрацювання вчених дав змогу зробити висновок, що здоров'язбережувальна компетентність дитини це:

- уявлення і поняття про здоров'я, здоровий спосіб життя та безпечну поведінку;

- усвідомлення здоров'я;

- взаємозв'язок організму людини з природним і соціальним оточенням;

- удосконалення фізичної, соціальної, психічної та духовної складових здоров'я;

- дбайливе ставлення до свого здоров'я: здорове харчування, розпорядок дня, гігієнічний догляд за тілом, загартування [14].

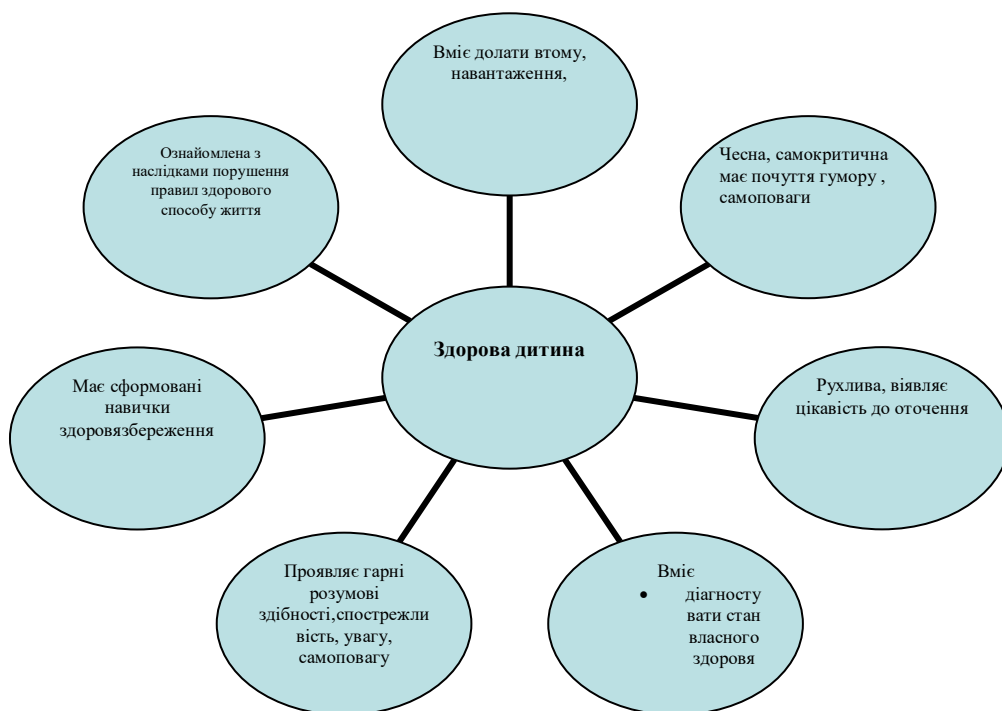
Результатом формування навичок здоров'язбереження дітей, має стати сформованість в дітей таких вміннь і навичок, як:

- фізкультурно-оздоровчі (рухова активність, формування правильної постави, виконання вправ для попередження захворювань, використання народних засобів оздоровлення, самодіагностика стану здоров'я);

- санітарно-гігієнічні (догляд за тілом та особистими речами, виконання режиму навчання і відпочинку, загартування, дотримання чистоти в приміщенні тощо);

- культури харчування (дотримання режиму харчування, уміння складати раціон, враховуючи реальні можливості та корисність їжі для здоров'я, уміння визначати якість продуктів, правильно їх зберігати та споживати тощо) [14].

Здорова особистість, на думку вчених (О.Бондаренко), має такі характеристики (рис.1.2.):

Рис.1.2. Характеристики дитини зі сформованою здоров'язбережувальною компетентністю.

Підсумовуючи поданий вище матеріал, ми визначаємо, що під «здоров'язбережувальною компетентністю» будемо розуміти інтегральне утворення дитини, що поєднує в собі систему знань, умінь, навичок, ставлень в області формування, збереження та зміцнення здоров'я, забезпечує позитивну настанову на здоровий спосіб життя, поведінку, спрямовану на збереження фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я та мотивацію діяльності.

Вважаємо, що визначення педагогічних умов формування навичок здоров'язбереження, застосування технологій збереження здоров'я в навчально-виховному середовищі дошкільного закладу позитивно вплине на створення середовища збереження здоров'я.

У родині набути корисних умінь і навичок, а також зміцнити здоров'я допомагають дотримання режиму дня, виконання загартовуючих процедур, рухливі ігри. Особливо важливо, щоб і навчальна діяльність була насичена різноманітними елементами рухової активності.

У процесі формування умінь і навичок здорового способу життя особистості необхідно «враховувати три основних валеологічних взаємопов'язаних елементи: валеологічну освіченість, валеологічну свідомість, валеологічну поведінку», все це повинно реалізовуватися в освітньому середовищі закладу освіти, і тільки тоді вони набуває властивості здоров'язбережувального [7,с. 30].

Слід зазначати, що інформація про здоров'я і способи його збереження впливає на розвиток свідомості, визначає їх ставлення та поведінку. Валеологічна освіта дітей дошкільного віку має на меті створення інформаційного середовища, що забезпечило б їм можливість пізнання себе та своїх фізичних, фізіологічних, інтелектуальних особливостей, створило б умови для пошуку шляхів збереження і зміцнення здоров'я.

1.3. Основні підходи до проблеми здоров'язбережувального середовища у країнах Євросоюзу

У багатьох країнах світу значна увага приділяється розвитку дошкільних закладів і вдосконаленню процесу здоров'язбережувального виховання дітей. Дошкільне виховання є початковою ланкою єдиної системи виховання і навчання, ним опікуються місцеві органи влади,

промислові та сільськогосподарські підприємства, релігійні та громадські організації, приватні особи. У кожній країні існує система підготовки педагогічних працівників (курси, середні спеціальні чи вищі навчальні заклади). Виховна робота, головною метою якої є гармонійний розвиток дітей, формування навичок життя в колективі, формування навичок здоров'язбередження здійснюється відповідно до різноманітних за спрямуванням програм.

Кожна національна система дошкільного виховання має свої особливості та власний передовий досвід.

І нині в Західній Європі активно здійснюється пошук створення такого середовища, в якому передбачалося б урахувати особливості та перспективи розвитку дітей, їх диференційовані потреби. Зокрема, деякі здоров'язбережувальні новації широко застосовуються у практиці дитячих садків Німеччини, де особливу увагу звертають на невербальний і образний характер педагогічних впливів. Німецькі педагоги і психологи створюють таке середовище, де активно використовується верхня частина приміщення. Так званий «третій вимір». Це можуть бути антресолі, верхні галереї, східці з поручнями. Всі конструкції дерев'яні, балки та кріплення не сховані від дитячих очей, аби малята були впевнені в надійності споруди. Такі конструкції дають дошкільнятам змогу не лише отримати нову оглядовість, а й, що особливо важливо, спілкуватися з дорослими знаходячись, так би мовити, над ними, а не поруч. Діти повністю можуть реалізувати свою потребу у лазінні, стрибках, повзанні. У їхньому розпорядженні різноманітні затишні будиночки з гарним інтер'єром, де можна як усамітнитися, так і побавитися разом з друзями. Втручання дорослих при цьому зведене до мінімуму.

Подібна система формування навичок рівноваги існує і в Данії де діти з мегаполісів приїздять до «лісових садочків» в увесь час проводять безпосередньо у природі [49]. На думку вихователів такі діти набагато

сконцентрованіші, уважні, краще підготовлені до школи. Основними цінностями данці вважають чесність вважають Наводимо скріншот з освітньої програми 1+1 «Садочки розвитку», яка знайомила українців з досягненнями закордонної дошкільної освіти (рис.1.3.):

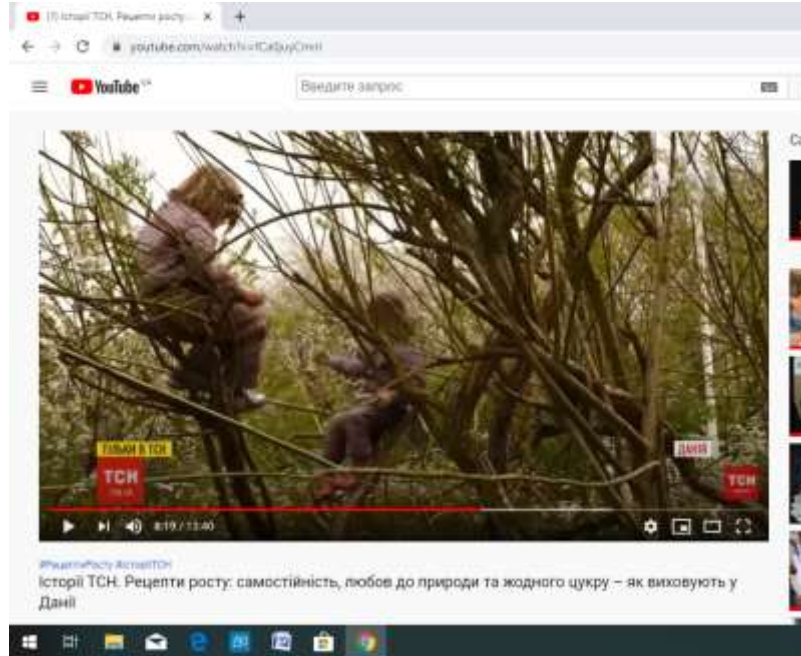

Рис.1.3.Скріншот програми 1+1Рецепти росту. (покликання на вільні ресурси інтернету <https://www.youtube.com/watch?v=fCa0juyCmmI>)

Найпоширенішими типами закладів суспільного дошкільного виховання Данії є денні ясла, садки, ясла-садки, ігрові майданчики та цілодобові дошкільні заклади, призначені для виховання і лікування дітей з проблемами фізичного та психічного розвитку, надання їм психолого-педагогічної допомоги та здійснення корекції вад. Педагогічний персонал отримує трирічну підготовку із психології, фізіології, педагогіки. Кожен п'ятий працівник датських дошкільних закладів – чоловік.

Освіта в Данії сповідує принцип: навчання для життя. Цей принцип для датчан означає, що навчання має всебічно розвивати особистість, а не перетворювати людину на заручника системи. Знання для людини, а не людина для знань. Освіта в Данії більш орієнтована на практичну підготовку, ніж на теоретичну підготовку. У Данії існує доволі

розгалужена система дошкільних закладів: ясел, дитячих садків. Вони працюють за дуже зручним для батьків графіком. Вже о 7 годині ранку батьки можуть залишати в садочках дітей, а забирати дітей батьки можуть близько 6 години вечора. Особливість дошкільної освіти в Данії виявляється вже в тому, що значна частина працівників дошкільних закладів є чоловіками. Окрім дитячих садочків батьки можуть залишати своїх дітей в спеціальних групах, які нараховують не більше десяти чоловік. Такими групами опікуються незалежні вихователі, які отримують кошти за свої послуги не від батьків, а від місцевої влади. Витрати за перебування дітей в дошкільних закладах покладені на місцеві бюджети. У віці 6 років діти мають право безкоштовно на добровільній основі відвідувати підготовчий клас у школі. Головною перевагою навчання у Данії є розвиток творчих здібностей, гнучкості мислення, вміння взаємодіяти один з одним. Дітей вчать вільно висловлювати свої думки, брати участь у вирішенні поставлених завдань.

В Польщі успішно прижилась єдина європейська система дошкільної освіти, основа якої – вільний вибір дитини. Дошкільна освіта Польщі вважається однією з прогресивних і успішних, втім, це стосується в цілому всієї системи освіти цієї країни. Під час останнього року навчання в ДНЗ діткам надаються базові, необхідні перед школою знання. Правильне харчування, відсутність психічного насильства характеризують дошкільну систему Польщі. Вихователі часто організовують для малюків екскурсії та поїздки на різні заходи, таке проведення часу не може не подобатися дітям. У групах зазвичай 25 осіб, за всіма доглядає 1 вихователь і 2 помічниці. Для мешканців України дещо незвичним фактом є те, що покупка харчування здійснюється тільки в сертифікованих службах харчування, що мінімізує можливість попадання в дитячий організм шкідливих речовин. Малюкам в дитячих садах дозволяють все, що не зашкодить здоров'ю: діти чистять

зуби після їжі і їх вчать пити чисту воду, вдень спати не треба, над входами в групу висять розп'яття, опційно є уроки релігії та шахів (у школі, найпевніше, ці предмети теж будуть). З чим садку і батькам було важко, так це з реформою харчування. 2015 року дослідження показали, що в дитячому меню забагато смаженого, солодкого, соленого, надміру картоплі, а от інших овочів та фруктів замало. Тому зайва вага та погані зуби. Польська влада почала боротьбу за здоров'я і наштовхнулася на протест батьків та дитсадівських кухарів. Цілий рік вони шукали компроміс і 2016-го виписали нові харчові рекомендації. Щось солоне залишили, деякі напої мінімально підсолджують, канапки повернули, але загалом харчування дітей у дошкільних і шкільних закладах значно оздоровилось. <https://pedpresa.ua/115475-115475.htm>.

Перед дошкільною освітою в Чехії стоїть завдання сприяння всебічному розвитку дитини. В дитячих закладах значна увагу надається заповненню дозвілля дитини екскурсійними заходами.

Загальною метою дошкільного виховання у Франції є розвиток фізичних, соціальних, поведінкових та інтелектуальних навичок, необхідних для формування уміння жити в сучасному суспільстві. Перевагу надають не накопиченню знань, а розвитку дитячої ініціативи, вихованню соціальної компетенції. Робота дошкільних закладів спрямована на те, щоб увести дитину в життя колективу, розвинути навички різних видів діяльності, сформуванню прагнення до знань, навчити вибудовувати стосунки з іншими дітьми. Дошкільнята повинні набути відповідних моторних навичок, здобути певний рівень інтелектуального і мовленнєвого розвитку, оволодіти малюванням та іншими видами зображувальної діяльності.

Роль вихователя полягає у спрямуванні розвитку, створенні розвиваючого середовища, вивченні поведінки та психології дітей, організації їхнього дозвілля. Виховання найменших дітей має на меті розвиток ігрової діяльності, органів чуття, моторики. У роботі з 4—5-

річними дітьми сенсорне виховання ускладнюється, для чого використовують різні види ручної праці (малювання на тканині, вітражі, виготовлення декорацій для інсценізацій тощо). У графіку багато часу відводиться фізкультурі, музиці. Діти шостого року життя готуються до шкільного навчання на обов'язкових для них заняттях з читання, письма, графіки, математики, однак розпорядок їх проведення визначається на основі вільного вибору дитини.

Характерною особливістю державного дошкільного виховання у Фінляндії є тісний зв'язок із сім'єю. Держава приділяє велику увагу проблемам сім'ї, забезпечуючи її матеріальною, моральною та педагогічною підтримкою. Одним із найстаріших типів дошкільного закладу є народні дитячі садки, покликані надавати допомогу у вихованні дітей сім'ям, батьки яких працюють. Існують й інші типи дошкільного виховання: денний догляд за дітьми у сім'ях, відкриті дитячі садки, пересувні дитячі садки (на зразок сезонних).

Великою популярністю користуються так звані сімейні дитячі садки, які нині дуже поширені в усьому світі. Для сімейного догляду за дітьми слід мати спеціальну підготовку.

Відкриті дитячі садки працюють на зразок ігрових майданчиків, куди батьки приводять дітей для прогулянки та спільних ігор з однолітками. Рівень оснащення дошкільних закладів доволі високий.

У садках для дітей віком до року має бути не більше 6 осіб, від року до двох — не більше 12, після трьох років — не більше 20 дітей. Усі дошкільники за рік до школи обов'язково відвідують заклад системи дошкільного виховання.

Система освіти в Швеції в повній мірі виражає характер шведської ментальності. Шведи культивують дух терпимості та толерантності в суспільстві, і таке культивування починається з родини, дитячого садочку та початкової школи. Загальною метою дошкільного виховання є розвиток фізичних, соціальних, поведінкових та інтелектуальних

навичок, необхідних для формування уміння жити в сучасному суспільстві. Перевагу надають не накопиченню знань, а розвитку дитячої ініціативи, вихованню соціальної компетенції. Робота дошкільних закладів спрямована на те, щоб увести дитину в життя колективу, розвинути навички різних видів діяльності, сформувати прагнення до знань, навчити вибудовувати стосунки з іншими дітьми. Дошкільнята повинні набути відповідних моторних навичок, здобути певний рівень інтелектуального і мовленнєвого розвитку, оволодіти малюванням та іншими видами зображувальної діяльності.

Роль вихователя полягає у спрямуванні розвитку, створенні розвиваючого середовища, вивченні поведінки та психології дітей, організації їхнього дозвілля. Виховання найменших дітей має на меті розвиток ігрової діяльності, органів чуття, моторики. У роботі з 4—5-річними дітьми сенсорне виховання ускладнюється, для чого використовують різні види ручної праці (малювання на тканині, вітражі, виготовлення декорацій для інсценізацій тощо).

У графіку багато часу відводиться фізкультурі, музиці. Швейцарські дошкільні заклади добре обладнані, в них багато дидактичного, ігрового матеріалу для занять і самостійної діяльності дітей.

Європейські держави на законодавчому рівні визначили пріоритет профілактичних заходів і запровадження здорового способу життя.

Приклади свідчать про те, що уряди Європейських країн виявляють політичну волю в питаннях збереження здоров'я, розуміють його важливість для економічного зростання та добробуту, проводять міжнародну політику в цьому напрямі та розробляють відповідні довгострокові стратегії.

Специфікою європейської політики здоров'язбереження є її чітка соціальна спрямованість, що дає змогу реалізовувати відповідний потенціал більш ефективно.

Ефективність політики здоров'язбереження, як засвідчує зарубіжний досвід, визначається двома чинниками:

1) відповідністю обраної моделі географічним та демографічним умовам, потребам населення, особливостям державного устрою, політичної практики;

2) розробкою національних програм і стратегій на тривалі періоди, врахуванням аналітичних даних, прогнозів на майбутнє.

Основні тенденції у реалізації політики здоров'язбереження у зарубіжних країнах: переосмислення цінності здоров'я людини, розуміння людського капіталу як сформованого або розвиненого у результаті інвестицій і накопиченого людьми певного запасу здоров'я і знань про нього; визначення ролі держави у зміцненні системи громадського здоров'я; децентралізація функцій, повноважень та ресурсів здоров'язбережної політики; формування особистості, соціально адаптованої до сучасних умов суспільного розвитку, здатної функціонувати у світі складних технологій; реформування змісту освіти шляхом запровадження інтегрованих та спеціалізованих навчальних програм здоров'язбережного змісту[49].

У здійсненні державної політики здоров'язбереженні в Україні варто використовувати позитивний досвід країн. У вирішенні проблем здоров'язбереження з позиції державних інтересів, розвитку партнерства, спрямованого на сучасні соціальні виклики і можливості, запровадженні здоров'язбережних програм загальної профілактики і програм, що є реакцією на глобальні зміни з урахуванням усіх чотирьох складових здоров'я: соціального, фізичного, психічного та духовного; скандинавських країн – у визначенні на законодавчому рівні пріоритету профілактичних заходів і запровадженні здорового способу життя, чіткій соціальній спрямованості, що дає змогу реалізовувати закладений потенціал більш ефективно; країн Південної Європи – у інформуванні громадян і використанні інформаційних технологій для роботи галузі;

освіті у питаннях здоров'язбереження; здійсненні профілактичних заходів; піднятті рейтингу пріоритетних видів спорту й ідеалу здорової людини; використанні релігійних та морально-етичних принципів; співпраці на всіх рівнях і запозиченні позитивного зарубіжного досвіду та колективної політики ЄС з питань, які стосуються національних інтересів здоров'язбережного значення[49].

На думку багатьох авторів, для реалізації ідеології здоров'язбереження в Україні, на жаль, відсутні позитивні передумови. Це обумовлено, по-перше, впливом пострадянських стереотипів у суспільній свідомості; по-друге, відсутністю політичної волі влади, більшості політичних партій у питаннях запровадження національних здоров'язбережувальних програм і стратегій.

РОЗДІЛ 2

Педагогічні умови створення здоров'язбежувального середовища закладу дошкільної освіти

2.1. Основні принципи створення здоров'язбережувального середовища у закладі дошкільної освіти

Визначення передумов створення освітнього середовища у закладі дошкільної освіти неможливо без розуміння завдань які вирішуються у процесі розвитку дитини та принципів організації розвивального простору.

Вчені виділяють такі принципи відповідно до яких має створюватися середовище здоров'язбереження: безпечність, урахування закономірностей розвитку дітей, раціональність, динамічність, активність, комфортність кожної учня, позитивно-емоційне навантаження[29,35,38,42].

Найголовнішим принципом організації здоров'язбережувального простору є його **безпечність**, адже від цього залежить збереження життя та здоров'я дітей. Під час облаштування розвивального простору педагогічним працівникам дошкільного навчального закладу особливу увагу необхідно звертати на якість матеріалів, з яких виготовлено обладнання та його відповідність санітарно-гігієнічним нормам.

Організуючи життєдіяльність дітей, педагогам необхідно враховувати психологічні закономірності їх розвитку, їхні індивідуальні особливості, а також особистий життєвий досвід. Здоров'язбережувальний простір, який задовольнить потреби кожної дитини створити неможливо, а тому вихователям потрібно наповнити його різноманітними атрибутами, які допоможуть зацікавити кожну дитину, а також, подбати про те, щоб вона змогла знайти для себе улюблене заняття.

Досвід Південної Кореї доводить, що діти легко підкоряються правилами, і розміщуючи стікери в тій зоні, де хочуть гратися, і чітко дотримуються порядку (рис 2.1.):

Рис.2.1.Осередок, помічений стікерами дітей (ресурс вільного доступу за [посиланням](https://www.youtube.com/watch?v=6SFawLTly5k&t=330s))

Діти, займаючись різними видами діяльності, не мають заважати одне одному. Тому для облаштування групових кімнат бажано використовувати підвісне обладнання, ширми, екрани, вітрини.

Для того щоб забезпечити дотримання принципу **раціональності**, потрібно також враховувати особливості архітектури та дизайну групового приміщення дошкільного навчального закладу. У групових приміщеннях вихователі мають передбачити місце для створення постійних та змінних осередків, де діти могли б самостійно чи невеличкими групами за власним бажанням займатися різними видами діяльності.

Облаштувавши здоров'язбережувальний простір, вихователям необхідно періодично змінювати його матеріальне наповнення, враховувати настрій дітей, освітні завдання тощо. Варто періодично змінювати кольоровий і звуковий фон у групових приміщеннях, варіювати використання обладнання. Раз у два місяці частину ігрових матеріалів необхідно оновлювати, а також змінювати їх розміщення. Для

забезпечення **динамічності** розвивального простору варто використовувати модульні столи, пересувні ящики, ширми тощо [29].

Дотримання принципу **активності** передбачає, що у розвивальному просторі у дітей має бути можливість діяти за власним вибором, змінювати ситуацію, перетворювати простір, обстежувати його, раціоналізувати. Всі предмети мають бути доступними дітям, щоб їх можна було сміливо брати, використовувати тощо.

Виховтелі мають забезпечувати **комфортність** кожної дитини, тобто надавати їй «особистий простір» — місце, де учень може побути наодинці. З цією метою у груповому приміщенні варто створити «куточок усамітнення» чи «куточок роздумів» з м'яким диванчиком, подушками тощо. Проте дитина має комфортно почуватись і в інших осередках групового приміщення.

Принцип позитивно-емоційного навантаження передбачає:

- використання в оформленні приміщень теплої пастельної гами кольорів та якісного текстилю і фурнітури;
- забезпечення достатнього освітлення;
- забезпечення повноцінного режиму провітрювання;
- створення зелених куточків тощо [23].

Основними педагогічними умовами створення здоров'язбережувального середовища у дошкільному закладі з метою формування навичок здоров'язбереження дитини будемо вважати такі:

1. Забезпечення принципів організації здоров'язбережувального середовища при ознайомленні дітей з довкіллям.
2. Врахування вікових, пізнавальних можливостей дітей у процесі формування навичок здоров'язбереження.
3. Організація діяльності, що сприяє поліпшенню навколишнього середовища.
4. Вибір оптимальних форм і методів роботи з дітьми.

Основними принципами формування мотивації дітей на здоровий спосіб життя є:

- *принцип науковості і доступності знань* (адаптація відповідних наукових знань для всіх ланок освіти; взаємозв'язок науки про здоров'я з практичним досвідом);

- *принцип системності і наскрізності* (процес формування здоров'я людини, природних та соціальних умов його збереження і зміцнення організується як системний педагогічний процес, у логічному зв'язку всіх його етапів; спрямовується на гармонійний і всебічний розвиток особистості);

- *принцип неперервності та практичної цілеспрямованості* (наступність у реалізації напрямів та етапів цієї роботи на різних освітніх рівнях; охоплює всі сфери життєдіяльності дітей);

- *принцип інтегративності* (синтез теоретичних, емпіричних і практичних знань у цілісній картині про здоров'я та здоровий спосіб життя);

- *принцип відкритості* (систематичне поповнення, оновлення, вдосконалення знань про здоровий спосіб життя);

- *принцип плюралізму* (варіативність авторських проектів, планів і програм на основі інваріантного рівня знань для різних, відносно самостійних типів навчальних закладів із врахуванням потреб, інтересів і нахилів);

- *принцип превентивності* (виховні впливи держави, всіх виховних інститутів на основі врахування інтересів особистості та суспільства, спрямовуються на профілактику негативних проявів поведінки дітей, на допомогу та їх захист, вироблення неприйняття до негативних впливів соціального оточення);

- *принцип гуманізму* (орієнтація на підростаючу особистість, врахування її вікових та індивідуальних особливостей, задоволення

фундаментальних потреб вихованця; вироблення індивідуальної програми розвитку);

- *принцип цілеспрямованості* (спрямованість на підвищення ефективності функціонування власного організму і свідомого позитивного ставлення до нього) [4].

Отже, мотивація на здоровий спосіб життя – це система ціннісних орієнтацій дітей, їх внутрішнього спонукання до збереження, відновлення і зміцнення особистого здоров'я .

Головним завданням у діяльності педагогічних колективів навчальних закладів на сучасному етапі повинно бути збереження і зміцнення здоров'я дітей, формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у вихователів, дітей та їхніх батьків.

2.2.Обґрунтування роботи зі створення сучасного середовища здоров'язбереження закладу дошкільної освіти.

Сьогодні, як свідчить педагогічний досвід, навіть за наявності навчально-методичних розробок, літератури для вихователів є досить проблемним кваліфіковане системне формування навичок здоров'язбереження, ще більшою проблемою є створення освітнього середовища на засадах здоров'язбереження.

Процес створення середовища здоров'язбереження включає ряд компонентів, які є нероздільними у своїй взаємозумовленості: оздоровчі технології, створення творчої комфортної взаємодії серед дошкільників, забезпечення доброзичливої атмосфери, де б дитині надавалося право на активність, довіру, помилку використання різних методів і засобів, раціональне облаштування всіх компонентів середовища [6,с.174].

Аналіз науково-методичної літератури та нормативних документів дозволив зробити такі висновки.

Поперше, здоров'язбережувальне середовище закладу дошкільної освіти може існувати за умови партнерської взаємодії всієї учасників освітнього процесу. Виконання нормативних стандартів є обов'язковим для всіх учасників освітнього процесу: батьків, вихователів, державних установ.

Другою умовою є налаштованість вихователів та батьків на розвиток у дітей спеціальних навичок збереження здоров'я: навичок мислення: (вирішення проблеми, прийняття рішень), доброзичливого спілкування (асертивність, упевненість у собі, вміння слухати, вести переговори, будувати групи). Важливим є також самооцінка дитини та усвідомлення себе як особистості, протистояння соціальному тиску, тиску однолітків та засобів масової інформації, розвиток емпатії, вміння подолати стрес та керувати емоціями. Тлумачення цієї життєвих навичок наводимо у додатку А-3.

Матеріальна складова середовища здоров'язбереження включає в себе фізкультурну залу, масажний кабінет, сенсорну кімнату, «острівці» відпочинку, пуфики «комфорту», сухий басейн з різнокольоровими кульками, доріжки здоров'я в групових кімнатах, лікарський город, стежину здоров'язбереження та ін.

Духовна складова включає налаштованість педагогічного колективу до партнерської взаємодії з батьками, державними установами, громадою на впровадження технологій здоров'язбереження у роботу дошкільного закладу.

У свою чергу, впровадження традиційних та інноваційних технологій потребує системності у методичній роботі вихователів, що дасть змогу систематизувати і вдосконалювати навчання педагогів, здійснюючи диференційований підхід з урахуванням досвіду й освітнього рівня закладу.

Отже педагогічні умови, що названі вище знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності, що спробуємо продемонструвати на рис 2.2.:

Рис.2.2. Педагогічні умови, що формують сприятливе здоров'язбережувальне середовище закладу дошкільної освіти.

Оздоровчі технології спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я дітей (фізична підготовка, фізіотерапія, лікувальна фізична культура, ароматерапія, фітотерапія, музична терапія, гімнастика, масаж, проведення заняттяів і занять на свіжому повітрі сприяє активізації біологічних процесів, підвищує працездатність дитячого організму, гальмує процес стомлення) [9,с.4-10].

До здоров'язберігаючих технологій належать:

– *диспансеризація дітей* (діагностика і корекція найбільш поширених захворювань, контроль за станом здоров'я і виявлення ранніх відхилень у фізичному розвитку, перевірка дітей дошкільного віку на порушення роботи вегетосудинної системи, що зумовлено гетерохронністю морфофункціонального дозрівання внутрішніх систем організму);

– *профілактичні щеплення*. Варто наголосити, що руховий режим, загартування, заходи зміцнення імунної системи надзвичайно важливі

для молодшого віку. Але не треба забувати й про те, що захист від інфекційних хвороб потребує не лише загального, а й специфічного імунітету, який забезпечується тільки відповідними щепленнями;

–*рухова активність*. Передусім це стосується концентрації уваги, пам'яті, засвоєння навчального матеріалу, тому важливим для збереження здоров'я дітей дошкільного віку є забезпечення рухової активності (фізичні вправи, фізкультхвилинки, динамічні перерви, рухливі ігри, чергування всього та низького рівнів рухової активності тощо);

– *організація здорового харчування* – це найкраща профілактика захворювань органів травлення, попередження розвитку відхилень у стані здоров'я дітей. Існує велика ймовірність, що неправильне харчування, може запустити механізм хвороби, що проявиться через багато років;

– *санітарно-гігієнічний режим закладу* (попередження можливих захворювань за допомогою профілактичних заходів) [41, с. 54, 42].

В межах здоров'язберезувальних технологій пропонуються наступні ефективні методи й прийоми здоров'язбереження дітей дошкільного віку.

1. Навчальні рухові ігри – ігри за темою заняття, які вводять у структуру заняття, вони виконують навчальну, пізнавальну та розвантажувальну функції. Ігрова та рухова діяльність дітей на занятті відрізняють «Веселкову» школу від звичайної. Рух – це запорука здоров'я. Практика показує, що дошкільники молодшої та середньої групи втомлюються на заняттях через 10–15 хвилин. Педагогічна технологія пропонує поєднання нетрадиційних (авторських) із традиційними методів, прийомів та введення в навчально-виховний процес методу ігро-терапії за темою заняття, що саме й дає змогу зберегти високу продуктивність роботи та забезпечує високу парцездатність дітей на занятті. Захоплююча гра знімає надмірне

навантаження у процесі розумової роботи: кудись щезає втома; коли діти виконують завдання знайомих героїв казок, легко підтримати увагу дітей. (Додаток Б)

Рухливі ігри на свіжому повітрі підвищують ефективність сприйняття навчального матеріалу на занятті й прекрасно зміцнюють здоров'я дітей.

Відновлення енергії – прийоми, що дають змогу швидко ліквідувати втому, освіжити інтерес до заняття(сонячний душ, навчальні пісні, рухливі ігри, досліди, експерименти).

Сонячний душ – ефективний спосіб відновлення енергії під час заняття, базований на сугестивній техніці (активний вплив на уяву, емоції, підсвідомість шляхом уявного створення позитивних образів – наприклад, самозанурення в потік сонячного світла)

Арт-терапія – навчання і виховання засобами мистецтва. Головною метою арт-терапії у навчально-виховному процесі є оздоровлення і зацікавлення дітей навчанням, згуртування колективу.

Цікаво зупинитися на деяких інноваційних оздоровчих технологіях, таких як: валеокорекція, імунна гімнастика, етюди для душі, аерофітотерапія, кольоротерапія, мудри, бестінг, масаж, комплекс природного оздоровлення тощо.

Валеокорекція активізує розумову діяльність. Під час заняття діти виконують 3-4 вправи для язика, очей, хребетного стовпа, вимовляючи звуки на видиху. Сюди відноситься і пальчикова гімнастика.

Імунна гімнастика – супроводження рухами раніше вивчених віршиків. Діти виконують її у досить легкому одязі після ранкової гімнастики чи після денного сну.

«Етюди для душі» мають наметі не лише зміцнення фізичного здоров'я, але й духовного стану. Дітям пропонують обрати серед представлених карток із зображеннями різноманітних ситуацій, ті де

йдеться про Добро і обговорити їх. З наймолодшого віку дитина вчиться любові до себе, до людей, до життя.

Кольоротерапія. Колір має живильну та цілющу силу, тому є одним із найважливіших елементів інтер'єру всіх приміщень дитячого садка. З метою кольоротерапії використовуються також різнокольорові світильники, лампи, сухий душ. Все це допомагає дітям розслабитись, сприяє профілактиці та корекції психічних чи фізичних відхилень.

Мудри – це особливі положення пальців рук, які використовуються для збереження, відновлення та покращення здоров'я.

Бестінг – це елемент фізкультурного заняття, коли діти стають у «коло побажань» або «коридор успіху» і по черзі висловлюючи свої мрії та побажання підтримують друзів. Проводиться для підвищення самооцінки, виховує впевненість у собі, розвиває психічні, емоційні та соціальні якості дитини.

Невід'ємною частиною технології оздоровлення є різноманітні види **масажу** (масаж біологічно активних точок, антистресовий масаж тощо).

Комплекс природного оздоровлення розроблений індивідуально для кожної дитини і передбачає відновлення психологічного балансу завдяки руховій активності, корекції емоційного стану й інтелектуальному навантаженню.

Така система дозволяє вирішити кілька педагогічних завдань: здійснювати пізнавальний розвиток дітей, надавати їм певну суму знань з анатомії, фізіології й гігієни людини, формувати мотивацію до здорового способу життя, формувати розуміння цінності життя і здоров'я та їх залежності від стану довкілля [2]. Однак далеко не всі діти дошкільного віку відвідують дошкільну освітню установу. Значний відсоток дітей оволодіває первинними знаннями і вміннями з основ здоров'язбереження під керівництвом батьків удома. При цьому ця

діяльність не завжди відрізняється ефективністю, оскільки батьки не завжди приділяють цьому питанню достатньо уваги.

Крім того, значна кількість батьків просто не володіє достатньою інформацією з питань збереження здоров'я, або ж свідомо ігнорують їх, залишаючи "на пізніше". У той же час, як засвідчують наукові дослідження, настанова на здоров'я, здоровий спосіб життя та здоров'язбереження ефективно формується лише у результаті цілеспрямованого педагогічного впливу [37, с.42-48].

Так, наприклад, на заняттях під час вивчення тем «Емоції і почуття», «Характер і здоров'я», «Особа і особистість», «Хочу могу, мушу» дошкільники усвідомлюють, що кожен з них є особистістю неповторною, зі своєю самооцінкою. Вихователі практикують створення атмосфери доброзичливого клімату, де кожна дитина відчуває себе важливою, вчиться слухати і чути. З цією метою проводилися ситуаційні вправи: «Продовж речення...». Наприклад: «Сьогодні Наталка найкраще... (чергувала, розповіла вірш і т.д.)», або: «На цьому тижні я хочу подякувати Сергійку за те, що...» (діти аналізують). Дана робота відбувається систематично та приносить свої результати.

Наводимо приклад заходів, які використовують вихователі під час різних форм роботи.

Робота над прислів'ями:

Прослухайте прислів'я про здоров'я та поясніть їх зміст.

Дав би бог здоров'я, а щастя знайдемо.

Здоров'я не купиш — його розум дарує.

Здоров'ям слабкий, так і духом не герой.

Не радий хворий і золотому ліжку.

У кого що болить, той про те і говорить.

Швидкого і спритного хвороба не наздожене.

Фізичні вправи позитивно впливають на працездатність, стимулюють ріст і розвиток усіх органів і систем організму. Тому слід

формувати в дітей уміння та навички, прищеплювати їм любов до занять фізичними вправами з урахуванням вікових особливостей [26]. Це – фізкультхвилинки на заняттях, проведення «рухливих перерв»; рухливо-насичених прогулянок, використання музико – ритмічних вправ, вправ з розвитку дрібних м'язів та для формування чи корекції постави, оздоровчі вправи для горла та носа, дихальні та звукові вправи.

Фітотерапія – заходи, з використанням цілющих трав, зібраних дітьми у місцевому лісі під час літньої оздоровчої кампанії.

Психопрофілактика – уміння володіти своїми емоціями; виховання духовно, психічно, емоційно, соціально, інтелектуально здорової особистості; профілактика шкідливих звичок [18]. Приклад медитативної етюдної вправи наводимо у додатку Б-2.

Впровадження у технології арт-терапії як засобу й методу навчання, впливу на емоційний та фізичний стан дітей засобами мистецтва, заняття різними видами музичної і художньої діяльності сприяють розвантаженню дітей, розвитку творчості, креативності й індивідуальності, поліпшенню самопочуття

Процес формування, зміцнення, збереження здоров'я у дітей дошкільного віку буде ефективнішим, якщо його здійснювати, використовуючи здоров'язберігаючі технології, що сприятимуть створенню здоров'язберігаючого освітнього середовища у закладі дошкільної освіти, поліпшенню в дітей показників як фізичного, так і розумового розвитку, зростанню даних рухової підготовленості, своєчасному зняттю розумової втоми та поліпшенню успішності дітей дошкільного віку, успішність даної роботи визначається такими умовами: доцільне поєднання традиційних та інноваційних педагогічних технологій, спрямованих на формування, збереження здоров'я; забезпечення участі дітей у діяльності щодо покращення здоров'я; готовність фахівців до проведення такої роботи.

2.3. Діагностика ефективності створення здоров'язбережувального середовища у закладі дошкільної освіти

Для визначення ефективності роботи ЗДО щодо створення середовища збереження здоров'я ми пропонуємо методику визначення етапу розвитку освітньої установи як закладу, де відбувається процес збереження здоров'я.

Для цього ми адаптували методику В. Кучми щодо критеріїв оцінки діяльності шкіл сприяння здоров'ю спиралися дослідження [54], методику ВООЗ «Створення сприятливого середовища для емоційного та соціального благополуччя» .

Для анкети до методики визначення етапу розвитку освітньої установи як закладу здоров'я з методики ВООЗ добрано приблизно 50% тверджень та адаптовано їх до реалій українських ЗДО.

Аналіз діяльності освітньої установи, що реалізовує концепцію закладу здоров'я, ґрунтується на індикаторах, які дозволяють оцінити вплив умов середовища, методик і режимів діяльності на функціональні можливості організму та здоров'я дітей, рівень їх знань, умінь і навичок під час формуванні ціннісного ставлення до здоров'я. Пропонується п'ять груп індикаторів здоров'я спрямованої діяльності щодо визначення етапу розвитку освітньої установи:

- 1) декларація про наміри здоров'яспрямованої діяльності;
- 2) відповідність середовища умовам збереження здоров'я;
- 3) соціально-психологічний клімат у навчальному закладі;
- 4) зміст і технології формування ціннісного ставлення у вихователів, батьків та дітей;
- 5) соціальне партнерство навчального закладу.

До кожного індикатору ми розробили запитання та варіанти, які оцінюються в балах за умовною шкалою: З чотирьох варіантів відповідей потрібно вибрати те, яке найбільш точно відображає оцінку

закладу дошкільної освіти. Приклад анкети визначення етапу розвитку освітньої установи як закладу здоров'я:

1.1. У статуті дошкільного закладу задекларовані наміри щодо створення закладу сприяння здоров'ю. Це схоже на Ваш навчальний заклад?

Зовсім ні (1) Деякою мірою (2) Переважно (3) Повністю (4)

1.2. Існує власна Концепція закладу сприяння здоров'ю, в якій відображено підходи і принципи, мета, зміст і технології здоров'яспрямованої діяльності; очікуваний результат. Це схоже на Ваш навчальний заклад?

Зовсім ні (1) Деякою мірою (2) Переважно (3) Повністю (4)

1.3. Розроблено програму діяльності закладу сприяння здоров'ю на 3–5 років. Це схоже на Ваш навчальний заклад?

Зовсім ні (1) Деякою мірою (2) Переважно (3) Повністю (4)

1.4. Розроблений річний план роботи закладу сприяння здоров'ю. Це схоже на Ваш навчальний заклад?

Зовсім ні (1) Деякою мірою (2) Переважно (3) Повністю (4)

1.5. Розроблено систему моніторингу здоров'яспрямованої діяльності в закладі. Це схоже на Ваш навчальний заклад?

Зовсім ні (1) Деякою мірою (2) Переважно (3) Повністю (4)

1.6. Проводиться моніторинг різних показників ефективності здоров'яспрямованої діяльності учнів та педагогічних колективів. Це схоже на Ваш заклад?

Зовсім ні (1) Деякою мірою (2) Переважно (3) Повністю (4)

1.7. Розроблено паспорт фізичного здоров'я дітей на увесь період їх навчання. Це схоже на Ваш навчальний заклад?

Зовсім ні (1) Деякою мірою (2) Переважно (3) Повністю (4)

Загальна сума оцінок показників усіх індикаторів (залежно від набраної суми) визначає етап розвитку освітньої установи як закладу здоров'я. Кожна група індикаторів також має мінімальну та максимальну кількість

балів. Залежно від набраної кількості балів за окремими групами індикаторів (блоками) можна виділити три інтегровані стани здоров'яспрямованої діяльності закладу дошкільної освіти закладу: високий, задовільний і незадовільний.

До *першого індикатора* (декларація про наміри здоров'яспрямованої діяльності) заклад має досконалу власну концепцію сприяння здоров'ю, розроблено програму діяльності на 3–5 років, річний план роботи ЗДО. Майже повністю розроблено систему моніторингу здоров'яспрямованої діяльності, проводиться моніторинг різних показників ефективності здоров'яспрямованої діяльності та повністю функціонує паспорт фізичного здоров'я дитини;

До *другого індикатора* (сприятливість середовища щодо збереження здоров'я) заклад повністю відповідає санітарно-гігієнічним вимогам згідно з Державними санітарними правилами та нормами влаштування і утримання закладів дошкільної освіти;

На фото 2.1. наводимо колаж майданчиків здоров'я, які ми перевірили у ЗДО міста на відповідність санітарним вимогам:

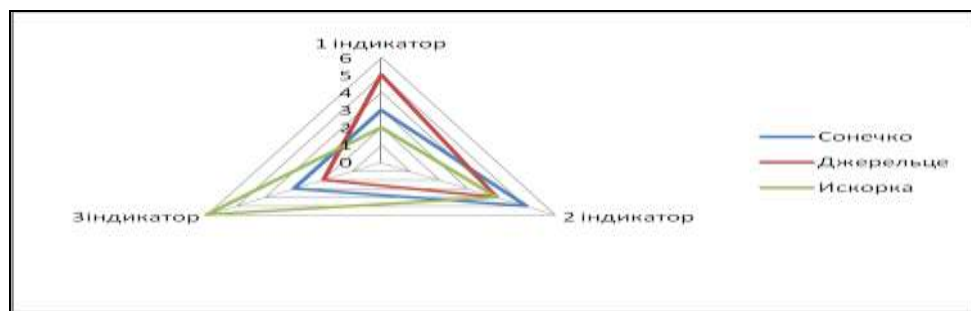

Фото.2.1. Дитячі майданчики закладів дошкільної освіти міста.

За *третьом і четвертим індикаторами* (соціально-психологічний клімат у навчальному закладі, зміст і технології формування ціннісного ставлення у суб'єктів навчально-виховного процесу) заклад повністю або здебільшого відповідає всім даним показникам;

За п'ятим індикатором (соціальне партнерство навчального закладу) – в навчальному закладі тісно налагоджена співпраця батьків з учителями та дітьми, з науковцями регіону, з іншими закладами ЗДО, навчальний заклад постійно проводить здоров'яспрямовані заходи, спільні для батьків і учнів, освітній заклад здебільшого не співпрацює з місцевими громадськими організаціями.

В опитуванні приймали участь вихователі трьох закладів м. Нова Каховка у кількості 17 осіб. Відповіді вихователів ми узагальнили в відповідній діаграмі Рис 2.3.:

Рис.2.3. Порівняння здоров'язбережувальної діяльності закладів дошкільної освіти міста за групами індикаторів здоров'яспрямованої діяльності.

Для повної валідності (достовірності) діагностики, необхідно було вивчення документації, анкетування батьків, дітей вивчення питання співпраці закладу дошкільної освіти з партнерськими установами.

Але карантинний режим закладів та ситуація у країні, пов'язані з епідемією Covid 19 не дали нам змогу провести діагностику в повному обсязі.

На основі і тривалих спостережень і опитувань у трьох садочках міста визначено, що дошкільники мають певний обсяг стихійних знань щодо основ здоров'я. Діти намагаються зрозуміти сутність оздоровчих видів діяльності, цікавляться відомостями про себе, свій організм, але потребують допомоги з боку дорослих.

Вихователі, у свою чергу, усвідомлюють важливість формування ціннісного ставлення до власного здоров'я в дітей дошкільного віку.

Проте вони недостатньо використовують методи, які є ефективними для вирішення даної проблеми. У навчально-виховній роботі обмежуються ознайомленням дітей з фізичною сферою здоров'я, не розкриваючи шляхи формування психічного і соціального здоров'я. Незадовільною часто є й співпраця дошкільного навчального закладу та батьків з цієї проблеми.

Зважаючи на ці недоліки здоров'язбережувальної діяльності у дошкільному закладі, вважаємо за доцільне звернутися до досвіду Л.Лохвицькою [30], якою створено цілісну систему збереження здоров'я дошкільників. Дослідниця зазначає, що у системі роботи з формування здоров'язбережувальної компетентності дошкільників можна виділити три етапи:

Початковий. Виконання елементарних правил здоров'язбереження на рівні первинних умінь.

Інформативний. Дитина оволодіває базовими уявленнями про будову свого організму, про здоров'я, його зв'язки з довкіллям, правила збереження і зміцнення свого здоров'я, правила здорового способу життя.

Діяльнісний. Закріплення знань, умінь і навичок із здоров'язбереження, подальше їх удосконалення, набуття досвіду ведення здорового способу життя в умовах здорового довкілля і екологічного неблагополуччя, уміння застосовувати для зміцнення свого здоров'я оздоровчу силу природи рідного краю.

Враховуючи наочно-дієвий і наочно-образний характер мислення дошкільників у своїй роботі дослідниця використовує такі методи [2]: спостереження як основний метод виховання; вирішення проблемних ситуацій, який полягає в тому, що розповідаючи дітям коротку історію з простим сюжетом, де герої стикаються з нескладними труднощами (потрапляють під дощ, переохолоджуються тощо), вихователь пропонує запропонувати способи подолання цих труднощів і допомогти героям

вийти із складної ситуації; ігри як провідна діяльність дитини цього віку (дидактичні, рухливі, сюжетно-рольові, ігрові повчальні ситуації); використання художньої літератури, яка допомагає збагачувати знання дітей, шукати відповіді на багато запитань; метод експериментування (досвід), який дозволяє розвивати спостережливість, учить дітей піклуватися про своє здоров'я, виявляючи причинно-наслідкові зв'язки (наприклад: дослід із снігом у другій молодшій групі дає можливість показати, що якщо є сніг, то можна захворіти (сніг брудний, холодний); дослід із шкірою у старшій групі показує дітям, що шкіра чутлива і легко травмується; у підготовчій групі дослід "Сильне і слабке серце" підказує, що свій організм необхідно зміцнювати, тренувати); метод моделювання (складання моделі людини на занятті "Розкажи нам про себе": діти складають модель голови людини; на занятті "Режим дня", складають режим дня дошкільника тощо); метод проектування (проекти, спрямовані на формування уявлень про здоровий спосіб життя: "Твоє місто – твоє здоров'я", "Допоможи собі сам", "Твій будинок – твоє здоров'я", "Найдорожче у світі").

При цьому освітня робота може здійснюватися у різних формах: на спеціальних заняттях (різних типів і видів); в іграх (сюжетно-рольових, дидактичних); на прогулянках; в нерегламентованих видах діяльності (пізнавальні хвилинки, бесіди, читання художньої літератури); розваги і дозвілля.

Дослідницею визначено й педагогічні умови, які сприяють формуванню у дошкільників навичок збереження здоров'я:

- створення розвивального осередку здоров'я в дитячому освітньому закладі;
- набуття педагогами необхідного рівня здоров'язберезувальної компетентності;
- систематичність роботи з дітьми;
- співпраця з батьками.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз і узагальнення історичної, педагогічної літератури та експериментальне дослідження проблеми дозволило виявити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови (основні засади) створення здоров'язбережувального середовища закладу дошкільної освіти та виконати завдання дослідження.

1. Аналіз стану питання створення здоров'язбережувального середовища закладу дошкільної освіти в історії та практиці педагогічних досліджень в ретроспективі засвідчив, вихованню здорового способу життя на засадах життєвих навичок приділяли увагу видатні психологи і педагоги всіх часів, а поняття «здоровий спосіб життя» має глибоке наукове підґрунтя. Науковий доробок дослідників О.Богініч, Г.Біленької, А. Бондаренко, О.Ващенко, Н.Денисенко, О.Кононко, М.Машовець, С.Якименко, переконливо свідчить про те, що дослідження сутності та засад освіти та навчання на засадах розвитку навичок здорового способу життя особистості є важливою справою.

Погоджуючись з ученими, здоров'язбережувальним освітнім середовищем будемо вважати сукупність об'єктивних зовнішніх умов, і впливів необхідних для розвитку, які містяться в соціальному і просторово – предметному оточенні дитини. До них відносимо матеріальну базу, наявність здоров'язбережувального простору, сукупність санітарно-гігієнічних умов, спільну співпрацю вихователів та батьків, що має на меті збереження здоров'я дітей. Згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН, здоров'я людини вважається єдиним критерієм доцільності та ефективності всіх без винятку видів її діяльності. Важливість цієї проблеми підкреслена Конституцією України, яка декларує найвищу цінність у державі, - людину, її життя і здоров'я

2. Було визначено сутність і зміст базових життєвих здоров'язбережувальних навичок дошкільників, проаналізувати понятійно-категоріальний апарат дослідження з метою виявлення педагогічних умов створення середовища здоров'язбереження закладу дошкільної освіти. В процесі теоретичного вивчення проблеми, було визначено сутність і зміст базових життєвих навичок в контексті концепції здорового способу життя, а також проаналізовано понятійно-категоріальний апарат дослідження.

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) життєві навички – це здатність людини до адаптації, позитивної поведінки, подолання труднощів повсякденного життя. Вони допомагають людям вести здоровий і продуктивний спосіб життя (адекватно сприймати себе і навколишніх, будувати ефективні толерантні міжособистісні стосунки, критично та творчо мислити, приймати відповідальні обґрунтовані рішення, розв'язувати проблеми і керувати стресами), сприяють формуванню своєрідного «поведінкового імунітету» до невинновдано ризикованої поведінки взагалі. Нами була визначена сутність і зміст базових життєвих навичок здоров'язбереження:

- це вміння володіти навичками особистої гігієни і самообслуговування;

- наявність початкових уявлень про згубні звички: алкоголізм, наркоманію, паління;

- наявність уміння уникати небезпечних ситуацій;

- зацікавленість у регулярних заняттях із фізичної культури;

- уміння зміцнювати здоров'я шляхом активного відпочинку

Зокрема, життєві навички можна розглядати як групу психосоціальних компетенцій та навичок міжособистісного спілкування, які допомагають людям приймати обґрунтовані рішення, розв'язувати проблеми, критично та творчо мислити, ефективно будувати соціальні

контакти та здорові стосунки, співчувати, продуктивно організовувати своє життя, вести здоровий спосіб життя.

3. У здійсненні державної політики здоров'язбереженні в Україні варто використовувати позитивний досвід інших країн та основні світові тенденції у реалізації політики здоров'язбереження: переосмислення цінності здоров'я людини, розуміння людського капіталу як сформованого або розвиненого у результаті інвестицій і накопиченого людьми певного запасу здоров'я і знань про нього; визначення ролі держави у зміцненні системи громадського здоров'я; децентралізація функцій, повноважень та ресурсів здоров'язбережної політики; формування особистості, соціально адаптованої до сучасних умов суспільного розвитку, здатної функціонувати у світі складних технологій; реформування змісту освіти шляхом запровадження інтегрованих та спеціалізованих навчальних програм здоров'язбережного змісту. Ефективність політики здоров'язбереження, як засвідчує зарубіжний досвід, визначається двома чинниками:

1) відповідністю обраної моделі географічним та демографічним умовам, потребам населення, особливостям державного устрою, політичної практики;

2) розробкою національних програм і стратегій на тривалі періоди, врахуванням аналітичних даних, прогнозів на майбутнє.

Європейські держави на законодавчому рівні визначили пріоритет профілактичних заходів і запровадження здорового способу життя.

Приклади свідчать про те, що уряди Європейських країн виявляють політичну волю в питаннях збереження здоров'я, розуміють його важливість для економічного зростання та добробуту, проводять міжнародну політику в цьому напрямі та розробляють відповідні довгострокові стратегії.

Специфікою європейської політики здоров'язбереження є її чітка соціальна спрямованість, що дає змогу реалізовувати відповідний потенціал більш ефективно.

4. Схарактеризовано вимоги та оптимальні форми роботи вихователя щодо створення середовища формування і розвитку навичок збереження здоров'я в дітей у закладі дошкільної освіти. Теоретичний аналіз доробку педагогів дозволив визначити і педагогічні умови розвитку навичок здоров'язбереження в дітей дошкільного віку. Ними вважаємо:

- формування у дітей високого рівня знань щодо здорового способу життя;
- формування позитивної мотивації ведення здорового способу життя;
- формуванні потреби дітей брати участь у прийнятті рішень, які їх стосуються. Було з'ясовано, що усе це вимагає від вихователів пошуку нових педагогічних підходів, використання спеціальних методик, які б сприяли збереженню здоров'я дітей, формували в них навички здорового способу життя. Навчання на основі розвитку життєвих навичок базується на формуванні системи цінностей і розвитку життєвих навичок.

.Аналіз науково-методичної літератури та нормативних документів дозволив зробити такі висновки. Здоров'язбережувальне середовище закладу дошкільної освіти може існувати за умови партнерської взаємодії всієї учасників освітнього процесу. Виконання нормативних стандартів є обов'язковим для всіх учасників освітнього процесу: батьків, вихователів, державних установ.

Другою умовою є налаштованість вихователів та батьків на розвиток у дітей спеціальних навичок збереження здоров'я: навичок мислення: (вирішення проблеми, прийняття рішень,), доброзичливого спілкування (асертивність, упевненість у собі, вміння слухати, вести

переговори, будувати групи). Важливим є також самооцінка дитини та усвідомлення себе як особистості, протистояння соціальному тиску, тиску однолітків та засобів масової інформації, розвиток емпатії, вміння подолати стрес та керувати емоціями. Матеріальна складова середовища здоров'язбереження включає в себе фізкультурну залу, масажний кабінет, сенсорну кімнату, «острівці» відпочинку, пуфики «комфорту», сухий басейн з різнокольоровими кульками, доріжки здоров'я в групових кімнатах, лікарський город, стежину здоров'язбереження та ін.

Духовна складова включає налаштованість педагогічного колективу до партнерської взаємодії з батьками, державними установами, громадою на впровадження технологій здоров'язбереження у роботу дошкільного закладу. У свою чергу, впровадження традиційних та інноваційних технологій потребує системності у методичній роботі вихователів, що дасть змогу систематизувати і вдосконалити навчання педагогів, здійснюючи диференційований підхід з урахуванням досвіду й освітнього рівня.

Отже, зміцнення здоров'я та формування вмінь і навичок здорового способу життя у дітей дошкільного віку є необхідною умовою реалізації здоров'язберігаючої функції дошкільного закладу та вимагає подальшої теоретичної та практичної розробки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амосов Н. М. Раздумья о здоровье / Н. М. Амосов. – М. : Физкультура и спорт, 1987. – С. 63–70.
2. Андриющенко Т.К. Формування ціннісного ставлення до власного здоров'я в дітей старшого дошкільного віку/ Т.К.Андриющенко. – К.:Вища школа, 2007. – 16 с.
3. Андриющенко Т. К. Формування здоров'язберезувальної компетентності як соціально-педагогічна проблема / Андриющенко Т. К. // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2012. – № 7. – С. 123-127.
4. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. — К.: Видавництво, 2012. – 26 с.. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> –Назва з екрана.
5. Безруких М. М. Здоров'язберігаючі програми. / М.Безруких. М.: Наука, 2004. - 465 с.
6. Богініч О.Л. Сутність здоров'язберігаючого середовища у життєдіяльності дітей дошкільного віку [текст] / О. Л.Богініч // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. Випуск XVII- XVIII. - Івано-Франківськ: ПНУ ім. В.Стефаніка, 2008. -С. 191—199.
7. Бондаренко О. М. Формування валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі професійної підготовки: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук зі спеціальності: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / О.М. Бондаренко. – Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України, 2008. – 189 с.

8. Ващенко О. М. Школа соціально адаптованої особистості – Школа здоров'я / О. М. Ващенко // Здоров'я та фізична культура. – 2012. – №18 (258). – С. 4–10.
9. Ващенко О. Організація здоров'язберігаючої діяльності початкової школи / О. Ващенко, С. Свириденко // Початкова освіта. — 2005.- №46. - С. 2-4.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови. /укладач В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. – VIII, 1728 с.
11. Гаращенко Л.В. Педагогічні умови застосування здоров'язбережувальних методик виховання в дошкільному закладі / Л.В. Гаращенко // Збірник наукових праць Київського університету імені Бориса Грінченка. — 2010. — Частина 4. — С. 27–34.
12. Денисенко Н.Ф. Формування свідомого ставлення до здоров'я / Н.Ф.Денисенко / Дошкільне виховання. – 2008. – № 9. – С.68-85.
13. Денисенко Н. Оздоровчі технології – в освітній процес / Н. Денисенко.2009. – № 11. – С. 7-11.
14. Денисенко Н. Оздоровчі технології в освітньому процесі / Н. Денисенко // Дошкільне виховання. – 2004. – № 12. – С. 4-6.
15. Денисенко Н. Освітній процес має бути здоров'язбережувальним / Н. Денисенко // Дошкільне виховання. – 2007. – № 7. – С. 8-10.
16. Добрянська О. В. Формування свідомого ставлення до власного здоров'я та охорони довкілля в системі еколого-гігієнічного виховання дітей / О. В. Добрянська // Гігієна населених місць. – 2009. – №53. – С. 259–275.
17. Дубравін І. В. Вікова та педагогічна психологія: / Дубравін І. В. – М. : Академія, 2002.
18. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики. [Науково-методичний посібник] / За наук. ред., І. Г. Єрмакова. – Запоріжжя: ЦентрІон, 2005.-224с.
19. Закон України про дошкільну освіту (чинна редакція) [Електронний

- ресурс] / Режим доступу:<http://dyvokray.org.ua/normatyvna-baza/342-zakon-ukraini-pro-doshkilnu-osvitu-chinna-redakcija>–Назва з екрана.
20. Закон України про охорону дитинства 2018[Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/documents/421.html>–Назва з екрана.
21. Іонова О. М., Лукьянова Ю. С. Здоров'язбереження особистості як психолого-педагогічна проблема: [електронний ресурс]:Режим доступу:http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppmb/texts/2009-01/09iomppp.pdf–Назва з екрана.
22. Кононко О. Запорука особистісного зростання дошкільника / О. Кононко // Дошкільне виховання. – 1999. – № 10. – С. 3–6. 8.
23. Кононко О.Л. Субсфера “Я – фізичне”; Субсфера “Я – психічне” // Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні. – К. : Дошкільне виховання. – 2003. – 243с.
24. Конституція України в останній чинній редакції від 30 вересня 2016 року. [електронний ресурс] : режим доступу : <https://urist-ua.net> – Назва з екрана.
25. Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та учнівської молоді, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 21.07.2004 № 605. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://kts-osvita.org.ua/files/nakaz/> –Назва з екрана.
26. Коршок С. І. Впровадження здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховний процес / С. І. Коршок // Психологічна газета. – 2010. – №7. – С. 3–8.
27. Коменський Ян Амос. Біографія. [Електронний ресурс] / Режим доступу:<https://kratkoe.com/yan-amos-komenskiy-biografiya-kratko/> – Назва з екрана.
28. Крутецький В.А.Психологія. / В.А.Крутецький.- К.: Вища школа, 1978. - 284с.
29. Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу:

- Монографія: У 2-х ч. – Ч. 1 / К.Л. Крутій. – К.: Освіта, 2009 – 302 с. 9.
30. Лохвицька Л.В.«Про себе треба знати, про себе треба дбати», програма з основ здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей віком від 3 до 6 років / авт. – Л.В.Лохвицька. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/51660/> –Назва з екрана.
31. Максименко С.Готовність дитини до навчання / Упоряд. С.Максименко, - К.: -Мікрос-СВС, 2003. – 112с.
32. Митіна О. П. Здоров'язберігаючі технології сьогодні і завтра / О. П. Митіна // Початкова школа 2006. – № 6. – С. 56-59.
33. Міжгалузева комплексна програма «Здоров'я нації». Затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 10 січня 2002 р. №4. - К.: МОЗ України, 2002. — 86 с.
34. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf.
- 35.Опалко Г. П. Здоров'язбережувальні технології в дошкільному навчальному закладі / Г. П. Опалко // Інтернет-конференція : Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників.— Черкаси: ЧОПОПП, 2011. — 2012. —10 с.
- 36.Освітній процес у дошкільних закладах Польщі Режим доступу : <http://vsetutpl.com/dytyachi-sadky-v-polschi>
37. Осипенко Т. Здоров'язбережувальні технології у дошкільному навчальному закладі / Т. Осипенко // Вихователь-методист дошкільного закладу. — 2011. — № 6. — С. 42–48.
- 38.Писарчук О.Т. Особливості формування освітньо-розвивального середовища дошкільних освітніх закладів. Наукові записки. серія: Педагогіка. Проблеми дошкільної освіти – 2012. – № 2.
39. Полулях А. В. Інновації у формуванні здорового способу життя сучасного загальноосвітнього закладу / А. В. Полулях // Вісник ЖДУ . – Житомир, 2008. – №37. – 285с.

40. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. / Т.І.Поніманська. –Київ.: «Академвидав».-2006.-456с.
41. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» (нова редакція) у 2 Ч.(від трьох до шести років) / Аксьонова О.П., Аніщук А.М., Артемова Л.В. та інш. наук. кер. О.Л.Кононко. – [Електронний ресурс] / Режим доступу <http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/>–Назва з екрана.
42. Психолого-педагогічні умови організації розвивального середовища в закладах освіти: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. 6 - 7 травня 2010 р. – Херсон, 2010. – 368 с.
43. Психологічна енциклопедія / [авт.-упоряд. Степанов О. М.]. – К. : “Академвидав”, 2006. – 423 с.
44. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – поч. XX ст.): нариси [відп. ред. М.Д. Ярмаченко]. / – К.: Радянська школа, 1991. – 384 с.
45. Розвиток партнерства. Формування здоров’язбережувальної компетентності до ведення здорового способу життя серед молоді: Практ. поради та приклади: Інформ.зб.з життєвих навичок/Авт.-упоряд.Марі-Ноель Бело.- К.: Генеза,2005.- 77с.
46. Русова С.Ф. Теорія і практика дошкільного виховання / С.Ф. Русова. – Л; Краків-Париж: Просвіта, 1993. – 128 с.
47. Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів.Наказ МОЗ № 234 від 24.03.16 року. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://kts-osvita.org.ua/files/nakaz/> –Назва з екрана.
48. Севрук А.І. Здоров’язберігаючий заняття / А.І. Севрук, Е.А. Юніна // Педагогічні технології. — 2004.- №2. — С.200-207.
49. Співак М. В. Методологічні засади дослідження політики збереження здоров'я / М. В. Співак // Актуальні проблеми політики. - 2015. - Вип. 56. - С. 45-59. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app01_2015_56_8.

50. Український педагогічний словник / [уклад.С.Гончаренко]. – К.:Педагогічна думка, 2001. – 516с.
51. Формування здорового способу життя: київський досвід / Н. М. Комарова, П. Шатц, О. О. Яременко. – К.: УІСД, 2001 – 56.
52. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ: монографія / Г. Беленька, С. Васильєва, Н. Гавриш, В. Маршицька, С. Нечай, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр; за заг. ред. О. Рейпольської. – Харків: Друкарня «Мадрид», 2015. – 330 с.
- 53.Шавровська В.Н. Реалізація основних засад Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» та програми «Впевнений старт» (Методичний інструментарій діагностико-аналітичної діяльності слухачів курсів: Науково-методичний посібник / В.Н. Шавровська. — Черкаси: ЧОПОПП, 2011. — 64 с.
- 54.Школы здоровья в Европе и России / [Г. Бёйс, В. Р. Кучма, Л. М. Сухарева, И. К. Рапопорт и др.]. – М. : Научный центр здоровья детей РАМН, 2009. – 83 с. (російськ.).
- 55.Циплюк А.М.Підготовка майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища в закладі дошкільної освіти: теоретико-методичні аспекти / А. М. Циплюк // [Інноватика у вихованні](#). - 2018. - Вип. 7(1). - С. 251-260. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2018_7%281%29_29
56. Якименко С.І.,Оксеньчук Н.В. Формування культури здорового способу життя дітей основної школи у позакласній роботі [навчально-методичний посібник].- /С. Якименко, Н.Оксеньчук. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2012. – 288с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ КАТЕГОРІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ

ДОДАТОК А-1

Тлумачення поняття «здорov'я / health» у різних джерелах,
країнах Східної Європи і в документах міжнародних організацій

Автор	Визначення
Оттавська хартія (ВООЗ)	процес, який дозволяє людям підвищити контроль над станом свого здоров'я з метою його збереження і зміцнення; охоплює не лише дії, спрямовані на формування умінь і навичок, фізичних, психічних і соціальних можливостей людини, але і дії, спрямовані на таку зміну соціальних, екологічних і економічних умов, що дозволяє збільшити дієвість їх впливу на здоров'я населення, суспільства та окремої людини
Т. Вільямс (Польща)	«promocja zdrowia» – піклування про власне здоров'я і здоров'я суспільства загалом;
Б. Войнаровська (Польща)	усвідомлення і визначення власних оздоровчих проблем; усвідомлення потреби їх задоволення; виявлення власних можливостей щодо їх вирішення; прийняття рішення та дії для поліпшення здоров'я; мистецтво адаптації в соціумі і заохочення людини до створення і розвитку здоров'язбережувального середовища
О. Яременко (Україна)	Процес формування здорового способу життя, докладання зусиль для сприяння поліпшенню здоров'я і благополуччя людини загалом;
Арістотель	Здоров'я людини - щастя. Найбільше щастя полягає у пречудовій мудрості. Людське щастя розкривається у розсудливості та цнотливості. Насолода людини - у діяльності, а фізичний стан має поєднуватися з душевною активністю.
Гегель	Здоров'я - це пропорційність між самістю

	організму та його наявним буттям... воно полягає у рівномірному відношенні органічного та неорганічного, коли для організму немає нічого неорганічного, чого він не спроможний був би подолати.
О.О. Остроумов	Здоров'я - стан рівноваги між вимогами середовища та силами організму.
Г. Сигерист	Здоровою може вважатися людина, яка відзначається гармонійним фізичним і розумовим розвитком і добре адаптована до оточуючого її фізичного та соціального середовища. Вона повністю реалізує свої фізичні та розумові здібності, може пристосуватися до змін оточуючого середовища, якщо вони не виходять за межі норми, і робить свій посильний внесок у благополуччя суспільства, сумірний з її здібностями. Здоров'я тому не означає просто відсутність захворювань: це щось позитивне, це життєрадісне та охоче виконання обов'язків, що їх життя покладає на людину.
Л.О.Брусіловський	Здоров'я - такий стан організму людини, коли функції усіх його органів і систем врівноважені із зовнішнім середовищем і відсутні будь-які хворобливі зміни. Саме поняття «здоров'я», як і поняття «норма», є умовним і об'єктивно встановлюється на основі антропометричних, клінічних, фізіологічних і біохімічних показників.
Медична енциклопедія, Філадельфія, 1964	Здоров'я - це стан, за якого всі функції тіла та розуму проявляються (зберігають) нормальну активність.
С.М. Павленко	Здоров'я - природний стан організму, що є виразом його досконалої саморегуляції, гармонійної взаємодії всіх органів і систем і динамічної рівноваги з оточуючим середовищем.
Велика радянська енциклопедія, 1972	Здоров'я - природний стан організму, що характеризується його врівноваженістю з

	оточуючим середовищем і відсутністю будь-яких хворобливих змін. Здоров'я людини визначається комплексом біологічних (спадкових і набутих) соціальних чинників.
О.Тьомкін	Здоров'я - це такий стан, коли всі частини організму організовані й функціонують у такий спосіб, щоб забезпечити людині можливість доброго життя та збереження виду. Здоров'я - це стан, що узгоджується з природою.
М.Попов, П.Михайлова	Під здоров'ям у загальному плані розуміють можливість людини адаптуватися до змін оточуючого середовища, взаємодіючи з ним вільно, на основі біологічної, психологічної та соціальної сутності людини.
А.Ф.Серенко, В.В. Єрмаков	Здоров'я - це стан повного соціально-біологічного та психологічного благополуччя, коли функції усіх органів і систем організму людини врівноважені із соціальним середовищем і відсутні будь-які захворювання, хворобливі стани та фізичні дефекти.
В.Д. Жирнов	Здоров'я - це стан життєдіяльності, що відтворює необхідну повноту атрибутів життя людини, що розвиваються.
Ю.П. Лісцин	Здоров'я людини - це гармонійна єдність біологічних і соціальних якостей, зумовлених природженими та набутими біологічними і соціальними явищами.
С.І. Ожегов	Здоров'я - правильна, нормальна діяльність організму.
В.П. Казначєєв	Здоров'я індивіда - це динамічний стан, процес збереження і розвитку його біологічних, фізіологічних і психічних функцій, оптимальної працездатності за максимальної тривалості життя.
М.С.Бєдний	Здоров'я - це перша і найважливіша потреба людини, що визначає його здатність до праці, гармонійний розвиток особи, вона є головною передумовою до пізнання оточуючого світу, до самоствердження і щастя людини, до

	подальшого розвитку людського суспільства.
О.М.Анохін	Здоров'я є умовою гармонійного розвитку людини і в той самий час показником рівня соціально- економічного розвитку суспільства.
Г.Л.Апанасенко	Фізичне здоров'я - динамічний стан організму, який визначається резервами енергетичного, пластичного і регуляторного забезпечення функцій, характеризується стійкістю до розвитку патогенних чинників і здатністю компенсувати патологічний процес, а також є основою здійснення соціальних (праця) і біологічних функцій.
О.Оніщенко	Здоров'я - оптимальна стійкість до дії патогенних агентів, фізична, психічна і соціальна адаптивність до змінюваних умов життєдіяльності.
Оттавська Хартія, 1986	Здоров'я - це позитивне поняття, що наголошує на суспільних та персональних ресурсах, а також на фізичних спроможностях.
Т.Є.Бойченко, 1998	Здоров'я людини - це багатомірний і водночас цілісний феномен гармонійної життєдіяльності людини. Воно знаходить свій вираз через взаємоузгоджені стани, явища і процеси формування, зміцнення, збереження, споживання, відновлення, передачі фізичних, психічних, соціальних і духовних складових життєдіяльності людини, груп людей, спільнот, суспільства в цілому.

ДОДАТОК А-2

**Декілька визначень життєвих навичок
за Міжнародною Концепцією навчання здорового способу життя на
засадах розвитку навичок**

Прийняття рішень	Допомагає приймати конструктивні рішення, особливо користа для здоров'я, вчить віддаленому плануванню життя.
Вирішення проблеми	Навичка, що допомагає дитині конструктивно підходити до вирішення проблем
Спілкування	Навичка, що допомагає дитині висловлюватися вербально та невербально, що означає вміння висловлювати не тільки думки та бажання, але й розповідати про потреби та страхи, а також знайти пораду та допомогу в скрутний час.
Ведення переговорі	Навичка, що дає дитині змогу вирішувати багато життєвих проблем.
Емпатія	Спроможність дитини уявити як сприймає життя інша людина, вміння зрозуміти та сприйняти тих, хто може бути іншим.
Вміння подолати стрес та керувати емоціями	Здатність дитини визнавати факт перебування під стресом та емоціями, знаходити шляхи для залагоджування ситуації, розв'язувати конфлікти на примітивному рівні
Повага до інших	Дитина вміє слухати інших, поважати звички інших, якщо навіть не погоджується з ними
Турбота про інших	Дитина хоче зробити все, що від неї залежить, для того щоб допомогти іншим вести здоровий спосіб життя

ДОДАТОК А-3**Вимоги до проведення заняття у дошкільному закладі з позицій
здоров'язбережувальних технологій**

Діяльність вихователів зосереджується на формуванні у свідомості дітей образу компетентної особистості, основними життєвими пріоритетами якої є:

- бажання розвиватися й навчатися, формувати ключові компетенції, системи цінностей, а також здатність аналізувати свій і чужий досвід;

- творчість і критичність, відкритість для самовдосконалення;

- формування вміння сприймати етичні цінності, розуміти прекрасне, учитися;

- адаптованість до життя в іншомовному полі й культурному середовищі. [35]

Постійної уваги вихователя заслуговує співпраця з батьками, дорослими членами сім'ї. Програмою передбачена обов'язкова участь дорослих у виконанні завдань, позначених у чинній програмі.

Особливу увагу необхідно надати позитивній мотивації дітей не лише на вибір здорового способу життя, а й активну, щоденну й поступальну їх дію за правилами й вимогами збереження життя й зміцнення здоров'я.

Відповідно до Державних санітарних правил і норми влаштування, утримання ЗНЗ та організації навчально-виховного процесу (ДСанПіН 5.5.2.008-01) розклад заняття повинен враховувати оптимальне співвідношення навчального навантаження протягом тижня, а також правильне чергування протягом дня і тижня предметів природничо-математичного і гуманітарного циклів з заняттями музики, образотворчого мистецтва, праці, при складанні розкладу слід враховувати динаміку розумової працездатності дітей протягом дня та

тижня; кожні 15 хвилин заняття – фізкультхвилинки та гімнастика для очей; розвантажувальний день – четвер; словесна характеристика знань, умінь і навичок дітей; домашні завдання не задаються [34].

Вихователю під час організації й проведення заняття необхідно враховувати:

1) обстановку й гігієнічні умови в кімнаті: температуру й свіжість повітря, раціональність освітлення, і т.д.;

2) число видів навчальної діяльності: Норма - 4-7 видів за заняття;

3) середню тривалість і частоту чергування різних видів діяльності. Орієнтовна норма - 7-10 хвилин;

4) число видів викладання: словесна, наочна, аудіовізуальна, самостійна робота й т.д. Норма - не менш трьох;

5) місце й тривалість застосування ТСО (відповідно до гігієнічних норм);

6) пози дітей, чергування поз;

7) фізкультхвилинки й інші оздоровчі моменти на занятті - їхнє місце, зміст і тривалість. Норма - на 15-20 хвилині заняття по 1 хвилині;

8) наявність мотивації до навчальної діяльності на занятті й використання вихователем методів підвищення цієї мотивації;

9) психологічний клімат на занятті: наявність на занятті емоційних розрядок: жартів, посмішок;

Наприкінці заняття варто звернути увагу на наступне:

10) момент настання стомлення дітей і зниження їхньої навчальної активності. Визначається в ході спостереження по зростанню рухових і пасивних відволікань у дітей у процесі роботи;

11) темп й особливості закінчення заняття;

ДОДАТОК Б
ПРИКЛАДИ ДИДАКТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОСВІТНЬОГО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ЗДО

ДОДАТОК Б-1

ВПРАВИ НА ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЗБЕРЕЖЕННЯ
ЗДОРОВ'Я

Тема: Корисні та шкідливі мікроби

Вихователь зачитує казку про корисні і шкідливі мікроби.

Коли з'явилися мікроскопи,
Тоді й побачили мікроби —
Живі створіння на землі,
Злі та сердиті, хоч малі.

Їх оком не побачиш, друже.
Мікроби ж небезпечні дуже!
Вони є скрізь, вони є всюди.
І борються із ними люди !

Вихователь пропонує придумати правила боротьби зі шкідливими мікробами...

Практична робота в групах

Завдання дітям: Об'єднатися в групи.

1 група - діти, що народилися восени; **взимку** – **2 група**. А ті, що народилися влітку, – **3 група**. **Взимку** найбільше простудних захворювань. Тож, завдання 1 групі - скласти правила профілактики грипу. **2 групі** – профілактика простудних хвороб. **Влітку** найбільше харчових отруєнь. Завдання 3 групі - створити правила профілактики отруєнь. **4 група** - весняні іменинники. Вони опрацьовують поради хлопчика Здоров'ятка та рекомендують їх дітям.

ПОРАДИ ХЛОПЧИКА ЗДОРОВ'ЯТКА

НЕ пий сиру ти воду,
НЕ їж немиті фрукт
Бо організм твій любить
Лиш чисті всі продукти.
Із милом руки вимий,
Коли сідаєш їсти.
А вранці та увечері
Ретельно зуби чисти.

Бо віруси й бактерії
Живуть де пил, сміття.
Потворні організми ці
Псують усім життя.

Оплот здоров'я - чистота!
А в чистоті й красі
Мікроби, друже, не живуть.
Про це хай знають всі!

І вуха й шию старанно
Щодня ти вимивай,
Навколо себе в чистоті
Усе завжди тримай.

ЕТЮДНІ МЕДИТАТИВНІ ВПРАВИ

Етюд «Обличчя загорає» Підборіддя загоряє - підставити сонечку (вдих), летить жучок, збирається комусь сісти на язичок (затримка дихання), жучок полетів (видих). Ніс загоряє - підставити сонечку (вдих), летить метелик, хоче сісти на носик (ніс зморщують, затримка дихання), полетів (видих). Брови - гойдалка - знову прилетів метелик і гойдається на бровах - вгору - вниз, полетів (видих). Хочеться спати - (розслаблення м'язів обличчя).

Етюд «Скинь втому». Стань, широко розставивши ноги, трохи зігни їх у колінах, нахились і вільно опусти руки, розправ пальці, схили голову до грудей. Покачайся в різні боки. Різко тряхни головою, ногами, тілом. Ти струсив втому!

Етюд «Квітка». Теплий сонячний промінь упав на землю й зігрів насіннячко, що лежало в землі. Із насіннячка проклюнувся паросток, а з нього виросла чудова квітка. Пеститься квітка на сонці, тягнеться до тепла і світла кожною своєю пелюсткою, повертає голівку за сонцем.

Діти виконують виразні рухи: сідають навприсідки, голову й руки опускають, потім голову піднімають, розпрямляють тулуб, руки піднімають - квітка розквітла; голову трохи відкидають назад і повертають - квітка повертається за сонцем; міміка під час імпровізації - очі напівзаплющені, посмішка на обличчі, м'язи розслаблені.

ДОДАТОК Б-3.

Тема. Запобігання інфекційним хворобам.
Практична робота. Моделювання поведінки під час епідемії грипу
ПОРАДИ ЛІКАРЯ НЕХВОРІЙКА

У нас був грип і „А”, і „Б”
 Тепер вже новий світом йде.
 Covid 19 зве себе,
 Біду з собою він веде.

Тож, щоб на грип не захворіти,
 Вам треба ось що знати, діти:
 Вживайте мед, смачну малину,
 Смородину, лимон, калину.
 Їжте цибулю і часник,
 Щоб вірус зразу зник.

Уміє вірус цей літати,
 Хворобу любить передати.
 Через чхання чи кашель враз
 Він в носик попаде до вас
 Чи в ротик. Навіть через очі
 Він заразити вас охочий.

Ідіть у парк, у ліс - гуляйте
 І організм свій закаляйте.
 Повітря чисте мікроби лякає,
 Вас від хвороби захищає.

У епідемічний час
 Руки мийте ви щораз,
 В носі маззю помастіть
 Та пов'язки всі носіть.
 Мій урок запам'ятайте,
 Нехворійками зростаєте!

Практична робота (в групах) :

Завдання для 1 групи: Виготовити моделі марлевої пов'язки (матеріали надані);

Етапи роботи:

- 1) Взяти широкий бинт.
- 2) Скласти його за довжиною в шість шарів так, щоб довжина маски була 15 см:
- 4) Протягнути дві шворки довжиною 40 см —

це будуть зав'язки.

Завдання для 2 групи: Скласти правила особистої гігієни під час епідемії грипу;

Завдання для 3 групи: Моделювання поведінки під час епідемії грипу.

**Гра «Сонечко, посміхнись!»
(для профілактики плоскостопі)**

*(автор Сігова Г.А.,
інструктор з фізкультури ДНЗ №1)*

Мета: розвивати моторику м'язів стоп ніг, емоційну сферу дітей; виховувати старанність при виконанні завдання, взаємодопомогу. Навчати захвачувати пальцями ніг стрічку та вирівнювати її, викладати за допомогою пальців ніг дрібні предмети.

Вказівки до гри

Пальцями ніг розрівняти промінці сонечку і прикрасити їх жолудями. Після правильного виконання завдання діти повертаються спиною до сонечка, а педагог змінює вираз обличчя сонечка з сумного на веселе.

Народні ігри

Летіла сорока по зеленім гаю

Дівчатка утворюють невеличке коло, одна — всередині. Всі розступуються, махають руками і співають:

Літала сорока по зеленім гаю,	Літала сорока по зеленім гаю,
Водицю збирала з зимного ручаю.	Збирала водицю з зимного ручаю.
Гей, гей, мало нас,	Гей, гей, мало нас,
Ти, Наталко, йди до нас.	Ти, Уляно, йди до нас.

Літала сорока по зеленім гаю,
Водицю збирала з зимного ручаю.
Гей, гей, мало нас,
Ти, Марусю, йди до нас.

І так доти, поки не відправлять усіх дівчаток.

Вовк і кози

Упоперек майданчика креслять дві лінії на відстані півметра одна від одної. Це рів, де причаївся «вовк». Решта дітей — «кози». Кози стрибають через рів, а вовк намагається їх упіймати. Як упіймає кількох, обирають іншого вовка і знову починають стрибати.

Лисиця і заєць

Діти стають парами в різних кінцях майданчика обличчям одне до одного, узявшись за руки. Окремо вибирають «зайця» та «лисицю». Заєць ховається від лисиці, поспішає до якоїсь пари і стає спиною до одного з гравців. Той стає зайцем, тікає і так само хоче стати в середину іншої пари. Тим часом лисиця намагається його упіймати. Пійманий стає лисицею, а лисиця — зайцем, і гра триває.

Курчата і квочка

На моріжку (густій молодій траві) забийте кілочок, прив'яжіть шворку. Хтось один береться за вільний кінець шворки. Це — «квочка». А всі інші — «курчата».

«Курчата» бігають довкола «квочки» прудко-прудко, щоб вона не наздогнала їх, і промовляють:

Ходить квочка коло кілочка,
Водить діточок коло квіточок,
Квочка каже: — Квок! Ось золотий кілок.

Кого «квочка», не випускаючи з руки шворку, наздожене, той сам стає «квочкою».

Піжмурки

Насамперед визначають, кому жмуритися, а кому ховатися. Це роблять так: сідає один із гравців на землю, виставляє коліно, на яке всі

гравці кладуть по одному пальцю. Той, що сів, кладе свій палець і говорить:

Котилася торба
З великого горба,
А в тій торбі
Хліб, паляниця.
Кому доведеться,
Тому і жмуриться.

На чий палець упаде останнє слово, той і повинен жмуритись. Він заплющує очі та закриває обличчя руками. Усі ховаються. Той, хто жмуриться, запитує: «Чи вже?» Коли ж не почує ні від кого відповіді, встає і починає шукати. Кого першого знайде, той і жмуриться.

Додаток В-1.

Кодекс академічної доброчесності

Додаток 1

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Андреева Тетяна Віталіївна,
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статеву чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягти власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

3.04.2020
(дата)

Андреева
(підпис)

Андреева Т.В.
(ім'я, прізвище)

Додаток В-2

ДОВІДКА
про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці
кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр

спеціальності 012 Дошкільна освіта(заочна форма)

Автор роботи	Андрєєва Т.
Назва роботи	Основні засади створення здоров`язберезувального середовища закладу дошкільної освіти
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	доцент Борисенко Н.М
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unicheck
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу:1002525406
Результати перевірки	Схожість 43,9%

Директорка Наукової бібліотеки

Нателла АРУСТАМОВА

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Соболь